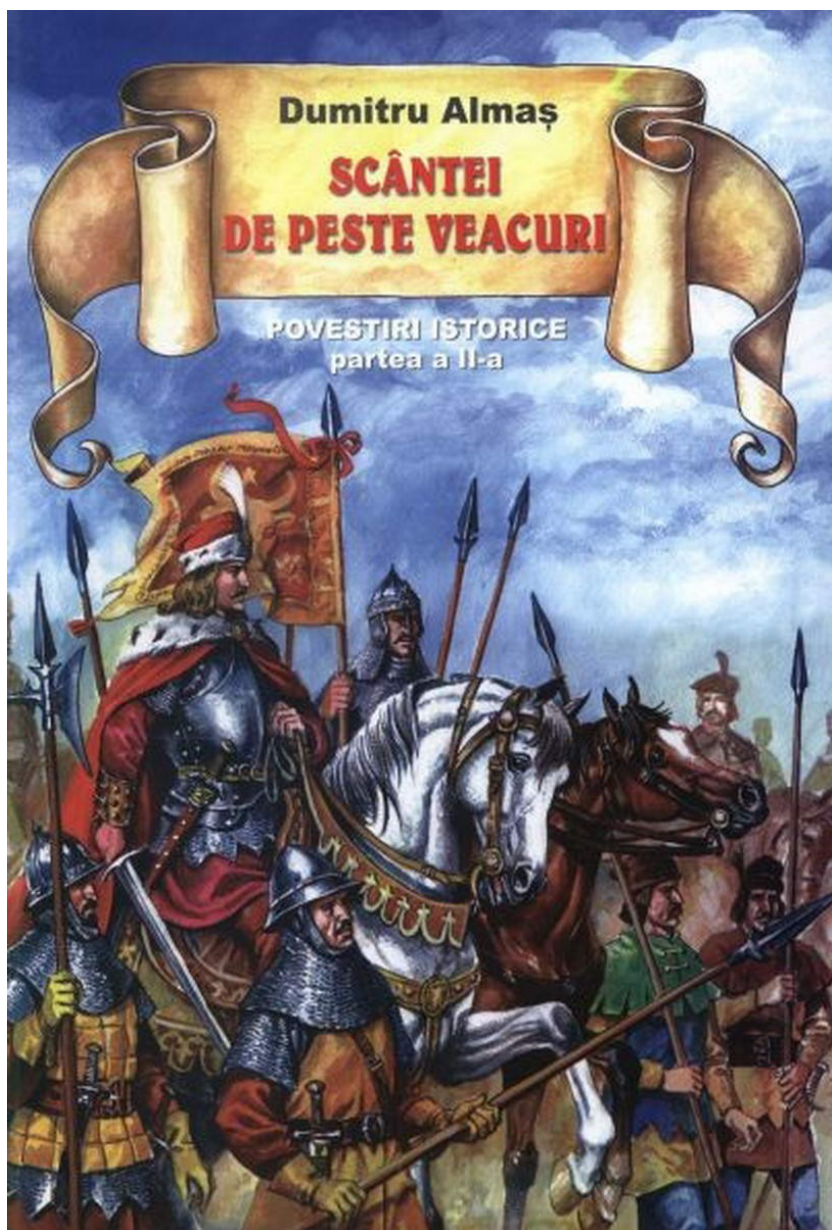

Dumitru Almaș
POVESTIRI ISTORICE
Partea a II-a

SCÂNTEI DE PESTE VEACURI

Ilustrații: Șerban Andreescu

Copertă: Valentin Tănase

EDITURA NICOL, 2005

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

ALMAȘ, DUMITRU

Povestiri istorice: pentru copii și școlari / Dumitru Almaș.

— București: Editura Nicol, 2005

Vol II.

ISBN 973 - 87043 - 8 - 3

Partea 2: Scântei de peste veacuri. - 2005.

ISBN 973 - 87562 - 5 - 1

821.135.1 - 93 - 32

821.135.1 - 311.6

94 (498) (O: 82 - 93 - 32)

SCURTĂ LĂMURIRE

Iubiții mei prieteni și cititori, mult m-am străduit să înșir aceste povestiri istorice în graiul cel mai simplu și mai pe înțelesul vostru. Nu țin să vă învăț istoria. Știu că vi-i dragă și-o învățați din manual și de la lecții.

Doresc, râvnesc însă foarte mult, ca din povestirile acestei cărțuli s-o simțiți și s-o înțelegeți mai bine și mai adânc. S-o fac, adică, să pătrundă în inima voastră cum pătrunde aerul proaspăt, înmiresmat și luminos al primăverii în poienele pădurilor, unde au dospit răceala iernii și negurile neștiinței. Pentru că, vă spun drept,

vreau să fac, din întâmplările de demult, făclii de luminat cugetele, să fac din cele ce au fost altă dată, pietre de temelie și trepte pentru zidirile de azi și de mâine. Că nimeni nu s-a născut, nu se naște și nu se va naște din senin, iar cine știe de unde pornește, de unde își trage obârșia și puterea, înțelege mai bine și unde se află și încotro va să ajungă și ce trebuie să facă spre a ajunge acolo unde țâșnește.

Știți cu toții că istoria poporului român e nespus de bogată în fapte mari și în oameni de seamă, în eroi. Faptele poporului și ale eroilor au trecut adesea în legendă. Cu aceste fapte, cântate în balade, în cântece bătrânești, s-au hrănit, sufletește, stămoșii noștri. Și-au încălzit inima, și-au întărit cugetul, și-au înaripat avântul spre fapte încă mai vrednice de laudă. Ca să nu se uite asemenea fapte și asemenea oameni de seamă, ca să se înprospăteze mereu izvorul legendelor și al baladelor, am trudit într-o ticluire a acestei cărțuții. Am prefirat măcar câteva dintre ele și le-am repovestit pentru voi, ca pe niște scânteii de peste veacuri, să vă îmbogățească mintea și să vă țină mereu aprinsă în inimi, tot mai vie și mai luminoasă, făclia dragostei de țară și popor.

Deci, iubiți tineri cititori, luați cărțuția asta și străbăteți-i paginile, cu interes și dragoste. Sunt scrise fără podoabe literare.

Le-am ticluit doar cu mintea și inima unui cronicar care-și iubește poporul și țara mai mult ca orice pe lume. Un cronicar de azi, care a ajuns la această mare dragoste tocmai pentru că a

cunoscut istoria. Iar dacă și-a îmbogățit sufletul cu o atare comoară:

dragostea de popor și de țară, dobândită prin cercetarea istoriei, vrea, cu toată puterea și căldura, s-o insuflă, s-o transmite și vouă, dragi copii și tineri. Să v-o lase moștenire.

Pentru că și el, cronicarul acestor șiruri, a primit-o de la înaintași, a crescut și a trăit în amintirea, în înțelepciunea și lumina ei și foarte s-ar fi simțit nefolositor și nenorocit, dacă nu l-ar fi încălzit și nu l-ar fi mângâiat nădejdea că-i veți citi aceste pagini, veți înțelege povestirile și veți deprinde, și cu ajutorul lor, o mereu sporită dragoste de țara românească și de al ei popor.

Citind, gândind, simțind, suferind și bucurându-vă odată cu marile întâmplări petrecute în veacurile trecute, odată cu marii eroi ai neamului nostru, nădăjduiesc că vă veți simți și voi oameni mai întregi, mai deplini, fii ai unui popor mândru și demn și ai unei țări bogate și frumoase, că sunteți tineri isteți și pricepuți care iubesc toate popoarele și țările din lume și care nu vor nimic altceva decât propășire, bună înțelegere și pace în întreaga lume.

POVESTEA „GÂNDITORULUI”.

Statuetele stau în Muzeul de istorie națională, într-o vitrină, așezate pe catifea vișinie. Dar mii și mii de ani au stat în pământ.

E vorba de două statuete modelate din lut.

Le-au descoperit arheologii, săpând un deal de lângă Cernavodă, pe malul dobrogean al Dunării. După ce le-au cercetat cu mare grijă, au

aflat că au fost făcute de oamenii care au trăit pe meleagurile române acum patru-cinci mii de ani. Una dintre statuete înfățișează un bărbat voinic, spătos, așezat pe un scăunăș cu patru picioare. Își sprijină capul în mâini și coatele pe genunchi. Femeia stă jos, pe pământ, cu un genunchi ridicat și cu palmele sprijinite pe el, cu capul ușor întors spre stânga, parc-ar privi spre bărbatul de alături.

Amândouă aceste făpturi omenеști, întruchipate din lut, par a se odihni într-un amurg, după o zi de muncă grea. Cu privirea dusă, undeva, departe, bărbatul parcă se gândește la ceea ce a înfăptuit și la ceea ce mai are de înfăptuit mâine și poimâine și răspoimâine. Femeia cată spre dânsul, cu dragoste și mirare, cu interes și nerăbdare:

așteaptă un răspuns, un sfat, un îndemn.

Dar la ce gândește, oare, bărbatul?

Poate la ogorul pe care l-a deștelenit, împreună cu femeia și cu copiii lui, și l-a semănat cu grâu. Au muncit cu unelte sărace: plug de lemn, săpăligă de piatră. Și n-a fost ușor, ci greu, tare greu. Sau poate gândește la cele dintâi fructe culese din copacul sădit cu zece ani în urmă. Ori la vitele îmblânzite și tot ce ar putea avea folos de la ele. Sau poate la căsuța pe care au înfiripat-o din pământ și din bârne de lemn.

Femeia a împodobit-o cu țesături și împletituri din fir de cânepă sau în din lână sau cu pielicele de miel ori de ied.

Pe poliță au așezat și câteva unelte:

cuțitașe din piatră și ace din os, toporașe din

corn de cerb, vase din lemn și câteva oale din lut, frumos modelate și împodobite cu încrustări.

Copiii, de bună seamă, au adăpostit, într-un coteț din nuiele, cele câteva găini și rațe pe care le-au îmblânzit în joaca lor.

Aceste păsări sunt acum cumiți, fac ouă bune de mâncat și au o carne dulce și fragedă.

Bărbatul și femeia lui mai au și roiuri de albine, așezate în stupi împlețiți din nuiele subțiri și lipite cu lut. Acum, în înserare, zumzetul albinelor se mai aude la urdinișul deschis ca o ușiță rotundă.

S-o mai fi gândind bărbatul acesta modelat din lut și la frații lui, din aceeași familie, din același neam. Gândește, poate, cum să apere sătucul lor din vârful dealului, primejduit adesea de fiare sălbatice: lupi, urși, bouri. Ar fi foarte bine dacă s-ar putea uni sătucul lor cu altele și s-ar intrajutora, ar lucra pământul, ar păzi turmele, ar pescui și s-ar apăra împreună. Așa teama de primejdii ar fi mai mică, roada muncii mai spornică, iar liniștea și pacea mai mare.

Privindu-l cu drag și încredere, femeia îi spuse:

— Ai dreptate; tu ești harnic, priceput, înțelept. Ca tine mai sunt mulți. Toți, împreună puteți face viața mai bună și mai frumoasă.

Arheologii au numit aceste două statuete din lut ars „Gânditorul și soția lui”.

Un nume foarte potrivit. Ele ne fac o idee despre oamenii care au trăit pe pământul nostru, acum cinci-șase mii de ani. Acei oameni dintru

începuturi care au pus aici, în vremi preistorice, temelia civilizației.

„Gânditorul și soția lui”. Sunt strămoșii noștri.

Povestea lor n-o știm: le-o ghicim doar din urmele pe care ni le-au lăsat: unelte, vase, statuete. Și ne dăm seama că au fost oameni vrednici, cu mare dorință de a-și îmbunătății traiul și de a propăși, că iubeau munca, ordinea și le plăcea frumosul. Dovadă chiar aceste statuete modelate din lut.

DROMICHETE ȘI LISIMAH

unt vreo două mii două sute de ani de atunci. În acele vremi, pe pământul nostru trăia un popor numit daci sau geți. Întâia oară el se organiza aici în Câmpia Dunării într-un stat geto-dac. Reședința era la Helis, o așezare, „o dava”, cu case din pământ și lemn, pe o înălțime, pe malul Ialomiței. Căpetenia era

Dromichete. Unii îi spuneau chiar rege.

La miazăzi de Dunăre, în Macedonia, stăpânea pe atunci Lisimah, un rege trufaș, dornic de cuceriri. El a trimis pe tânărul său fiu, numit Agatocles, cu o armată mare să cucerească țara lui Dromichete.

Dar căpetenia geto-dacilor, mai pricepută în meșteșugul războiului, l-a înfrânt și l-a luat prizonier. L-a ținut captiv vreo opt ani.

Lisimah n-a cutezat să mai trimită o nouă oaste împotriva dacilor.

Dar Dromichete dorea încă să trăiască în bună pace cu vecinii; de aceea s-a gândit să-l lase

pe Agatocles slobod, să plece în țara lui, în Macedonia.

— Du-te și spune părintelui tău, măritul rege Lisimah, că-i iert dușmănia și gândul rău de a-mi cotropi țara. Îi întind mâna, prietenește. Și ca să te încredințezi de dorința noastră, a dacilor, că vrem să trăim în pace, iată, tinere Agatocles, îi dăruiesc lucruri de preț, ca amintire de la noi.

Lisimah s-a bucurat de întoarcerea fiului din prizonierat. Dar s-a făcut că nu înțelege gândul de prietenie și frățietate al lui

Dromichete. A vrut să se răzbune, să șteargă de pe steaguri rușinea înfrângerii și să supună pe geto-daci. A rânduit o nouă expediție împotriva lui Dromichete. O conducea el însuși, hotărât să biruie, cu orice preț. În fața primejdiei, Dromichete s-a sfătuit cu bătrâneii lui și, cu durere, au hotărât:

— Ne retragem spre munți și pustiim totul în calea vrăjmașului.

Zis și făcut.

Oastea regelui Lisimah s-a văzut nevoită a înainta tot prin locuri pârjolate. Au istovit-o foamea și setea. Așa că geții au izbutit să prindă la strâmtoare oastea macedoneană, s-o înfrângă, s-o încercuiască și s-o ia prizonieră, împreună cu ambițiosul și lacomul rege Lisimah.

Dromichete a întrebat sfetnicii ce osândă să dea prizonierului. Mulți au zis:

— Lisimah ne-a călcat țara cu război. A

I omorât mulți geți. Să fie ucis!

— Nu! s-a împotrivit Dromichete. Dacă-l

ucidem pe Lisimah, alt rege se va ridica în

Macedonia și va veni asupra-ne, cu mânie și oaste și mai mare, să-l răzbune. Dimpotrivă:

cruțându-i viața, Lisimah va pricepe, în sfârșit, că prietenia este mai de folos între popoarele noastre decât vrajba.

— Ai dreptate, Dromichete! au încuviințat sfetnicii.

Apoi au orânduit mare ospăț pentru

Lisimah și căpitanii lui. Le-au pus în față vase și tacâmuri scumpe de aur și argint, cum obișnuiau la ei acasă, în Macedonia. Și în vase au pus mâncăruri gustoase și fripturi bine rumenite și presărate cu mirodenii multe. Iar în cupe de aur au turnat vin spumos și chihlimburiu.

În schimb, Dromichete și ceilalți fruntași geți au mâncat din vase de lut și de lemn, bucate sărace, cum mâncau ei de obicei. Iar vinul l-au băut din cupe de lut sau din corn de bour.

S-a mirat mult regele Lisimah de asemenea purtare și a întrebat:

— Cum, voi biruatorii, vă ospătați din blide mai proaste decât noi cei învinși?

— Așa mâncăm noi, îndeobște, a răspuns Dromichete. Noi am aflat că voi sunteți bogați și vă slujiți de vase și lucruri scumpe. E adevărat?

— Adevărat: ne hrănim cu bucatele cele mai bune, din vase scumpe, de aur.

— Atunci, îngăduie să te mai întreb ceva, rege Lisimah: dacă ai acasă blide de aur și ești foarte bogat, de ce vii cu arma asupra-ne? De ce ne jefuiești țara? De ce faci ca sărăcia noastră să

fie și mai mare? N-ar fi mai bine să ne-ajutăm și să propășim, împreună, în prietenie?

Asemenea întrebări au lovit inima lui

Lisimah ca o dojană aspră și amară. Așa a înțeles, în sfârșit, că Dromichete este un conducător înțelept, vrednic, viteaz și că-i bine să trăiască în bună înțelegere cu el.

Se spune că/ a hotărât chiar să se înrudească: l-a căsătorit pe Agatocles cu fiica lui Dromichete. Și cât au trăit, între țara geto-dacilor și Macedonia a fost pace și prietenie.

DECEBAL, EROUL STRĂMOȘILOR,
STRĂMOȘUL EROILOR NOȘTRI

Ia și înaintașul său, Burebista, și mai mult decât el, Decebal a fost o personalitate de istorie universală, ivită la sfârșitul veacului întâi al erei noastre. Părinte i-a fost Scorilo. La ocârmuirea dacilor l-a urmat pe bătrânul Duras-Diurpaneus. Și a luat conducerea statului dac în momentul când împărații romani, începând cu

Domițian, extinseseră imperiul până la

Dunăre și ținteau să-l extindă și la miazănoaptea marelui fluviu. Adică să supună Dacia și să-i culeagă bogățiile.

Din modul cum artiștii romani l-au dăltuit în marmură pe Columna Traiană ori în bustul aflat în Muzeul Vaticanului, sau din chipul cum l-a zugrăvit, în cuvinte, istoricul roman Dio Cassius, înțelegem că Decebal, regele dacilor, a fost un bărbat puternic, vânjos, tare de virtute, athletic, înzestrat cu o voință de oțel, capabil să înfrunte orice efort fizic și să îndure cea mai atroce durere

morală. Impunător și voinic, de-o bărbătească frumusețe, știa să lupte cu spada și cu lancea, de jos și de-a călare. Iscusit și destoinic, priceput în conducerea oamenilor

fie prin poruncă hotărâtă și aspră, fie cu blândețe și dragoste, totdeauna cu județul cel mai drept, mai înțelept și mai nepărtinitor, înfățișarea vulturească și îngândurarea severă de pe frunte țineau parcă să prevestească faptele de legendă pe care le-a săvârșit.

Dio Cassius scrie că Decebal, adversarul împăraților Domițian și Traian, a fost foarte priceput în planurile de război și foarte hotărât în înfăptuirea lor, știind să aleagă prilejul cel mai potrivit pentru a-l ataca pe dușman și a se retrage la timp, dacă potrivnicul era mai puternic. „Dibaci în a întinde curse, era un bun luptător și se pricepea să folosească izbânda, dar să și iasă cu bine dintr-o înfrângere”. Nu era cu nimic mai prejos decât cei mai vrednici dintre contemporanii lui. Și, de bună seamă, știa latinește și cunoștea multe din cultura și civilizația romană, pe care le admira pentru înălțimea și frumusețea lor.

A izbutit să unifice iar statul dac, ca pe vremea lui Burebista. I se dăduse chiar porecla de „Zimbru adunător de neamuri”. Și ar fi vrut să trăiască în pace cu romanii schimbând, peste Dunăre, mărfuri și împrumutând, unii de la alții, tot ce-i bun, necesar și frumos.

A fost Decebal bun ocârmuitor de noroadă, admirabil organizator, însuflețitor în ceasuri de grea cumpănă, iscusit diplomat și mare

comandant de oști, în vremea grea când asupra Daciei s-a năpustit furtuna puterii romane. Ar fi **putut spune că**

Prometeu al lui Eschyl: „Geto-daci, vă urc pe treapta cunoașterii, vă dezbar de a crede în oracole și-n vrăji ca niște sălbatici. Vă-nvăț dulgheria, să vă faceți case înșorite. Și zidăria vă-nvăț, să vă înălțați mândre cetăți în piș curi de munți. Să nu mai trăiți asemeni măruntelor furnici ori asemeni fiarelor, furișați, ascunși în umezeala și noaptea grotelor. Vă. iubesc mult, necuprins de mult, geto-dacii mei, și de aceea vă învăț ce-i răsăritul soarelui și asfințitul stelelor, ce gust are libertatea și cum se moare pentru apărarea ei”.

Dar istoria a făcut să-l aibă adversar pe

Domițian. Și în loc de legături prietenești a avut parte de războaie. Pe Domițian l-a înfrânt în repetate rânduri. L-a avut adversar pe Traian, cel numit „Optimus princeps”. Și nevoit a fost să continue războiul cu uriașa forță a imperiului roman, luptând până la ultima picătură de sânge.

Între anii '80 și 106 e.n., Decebal a întruchipat toate năzuințele poporului getodac. l-a întruchipat, mai ales, marea râvnă de a apăra țara și libertatea. Cu dacii lui, ajutat de fratele său Diegis și poate de sora lui, pe care legenda a numit-o Dochia, sprijinit de marele preot Vezina, cum îl sprijinise Deceneu pe Burebista, Decebal l-a înfrânt pe generalul roman Cornelius Fuscus, prefect al pretorului, cu toate legiunile lui, și l-a ucis în luptă. A susținut prima bătălie de la Tapae, cu legiunile romane conduse de generalul Tettius

Iulianus. Și chiar dacă victoria a fost de partea romanilor, mult mai numeroși și mai bine armați, totuși

Decebal a știut să încheie cu împăratul

Domițian o pace care i-a dat un răgaz de doisprezece ani, timp în care s-a pregătit pentru marea înfruntare din 101 - 106, în cele două războaie daco-romane, când Decebal l-a avut potrivnic pe Traian împăratul.

Acest aspru și neîndurător război, între adversari inegali ca forță militară, a fost un fapt excepțional care a cerut oameni din plămădă excepțională. Dacă Traian, cu oamenii lui, a săpat drumul roman prin

Clisura de la Cazane și a construit uriașul pod, peste Dunăre, de la Porțile de Fier, dacă a adus multe legiuni și flotă mare pe Dunăre, dacă a zidit castre romane, în stânga

Dunării, la Drobeta, dacă s-a lansat într-unul din cele mai bine pregătite războaie din istoria veche, Decebal și dacii lui au săvârșit același uriaș efort de a înfrunța și a rezista cuceririi romane. Decebal s-a armat și a pregătit luptători și, mai ales, a zidit cetăți: „a întărit munții cu ziduri”, cum scria un

contemporan. Un călător grec prin Dacia acelor vremi spunea că „vedea oameni luptând pentru stăpânire și putere (romanii), iar alții pentru libertate și patrie” (dacii).

Și, în ciuda amplelor și disproporționatele pregătiri și posibilități, Traian a avut nevoie de două războaie ca să înfrângă vulturul dacic din

Carpați și să se înstăpânească în Dacia, prefăcând-o în provincie romană. Asediul Sarmizegetusei a fost mult asemenea asediului și cuceriri Cartaginei. Și aici romanii au copleșit eroica apărare a dacilor, conduși de neînfricatul lor conducător.

Pentru că mai existau daci liberi în

Carpații din răsărit, Decebal a încercat să ajungă acolo, să continue lupta pentru libertate. N-a mai izbutit. L-a ajuns din urmă centurionul Tiberius Claudius Maximus. Dar inima lui de viteaz nu putea îndura să se știe prins. N-a vrut să împodobească, prin mărețu-i chip, carul de triumf al lui Traian. A

preferat să moară liber și eroic, curmându-și singur zilele, acolo, sub un stejar, pe pământul dacic, pe care cu atâta energie l-a apărât și cu atâta fierbinte dragoste i-a cinstit libertatea. Și-a curmat singur o viață mândră, demnă, pilduitoare. Lupta îndrăzneată, biruințele dobândite, dreptatea cauzei, sfârșitul tragic, toate l-au urcat pe

Decebal în panteonul istoriei ca erou al strămoșilor și ca strămoș al eroilor poporului nostru.

CEA MAI FRUMOASĂ FEMEIE DE PE
COLUMNĂ TRAIANĂ

Am fost, cu nepoțica mea, Oana, la Muzeul de istorie, să vedem Columna Traiană. Am povestit cum s-au luptat romanii cu dacii și cum, la sfârșitul războiului, împăratul Traian a poruncit arhitectului Apolodor din Damasc ca, în cinstea victoriei, să înalțe o columnă mare și frumoasă,

toată din marmură albă ca zăpada. Pe trupul ei să sculpeze chipuri și scene din vremea războiului cu dacii.

Nepoțica mea a ascultat și a privit, cu multă luare aminte. Apoi m-a întrebat:

— Bunicule, cum se numește femeia asta frumoasă, cu un copilaș în brațe?

I-am răspuns așa:

— S-ar putea ca asta să fie Dochia, sora lui Decebal. Ea a fost una dintre acele femei dace care, cu vitejie, și-au apărat țara, alături de bărbați. Înainte de război cred că Dochia a mers la Roma, împreună cu solii lui Decebal, să apere dreptatea și pacea pentru poporul dacilor. A vorbit așa de frumos, de înțelept și de convingător, încât senatorii romani au priceput că dacii erau oameni deștepți, harnici, plăcuți la înfățișare și foarte iubitori de țară. Unii spun că Dochia era așa de frumoasă și de înțeleaptă, încât tânărul

Hadrian, nepotul lui Traian și urmașul lui la tron, s-ar fi îndrăgostit de dânsa.

Când, totuși, Traian a dezlănțuit războiul împotriva Daciei, Dochia s-a rânduie printre femeile dacilor care au apărat cetatea

Sarmizegetusa. De pe zidurile cetății a aruncat cu pietre, cu lemne, cu apă clocotită în capul asediatorilor. Cu multă stăruință, a încurajat luptătorii daci, vădind curaj și eroism. Poate va fi fost și rănită în luptă.

După ce romanii biruitori au ars și dărâmat Sarmizegetusa, Dochia, însoțită de alte femei, a pornit în pibegie, spre răsărit.

Pe cale va fi aflat că fratele ei, Decebal, și-a pus singur capăt zilelor. De ce? Ca să nu cadă viu în mâinile romanilor și să împodobească, în lanțuri, carul de triumf al l-ai Traian.

Acum Dochia și-a pierdut orice nădejde că dacii vor mai putea începe un nou război cu romanii, întru dobândirea libertății. **A**

sfătuit pe celelalte femei să se întoarcă la vetrele lor și să se împace cu romanii.

Se spune că Hadrian ar fi trimis călăreți s-o caute și s-o aducă la Roma, să-i fie soție.

Au și prins-o și-au adus-o în fața romanului, pare i-a vorbit cu blândețe și prietenie. Dar mândra soră a regelui dac n-a primit.

— Mai bine arde-mă de vie pe rug, mărite Hadrian, decât să mă silești să fiu soția unuia dintre ucigașii fratelui meu.

Văzând-o așa de neîmblânzită, Hadrian a lăsat-o să plece slobodă.

Dochia și-a luat o turmă de mioare și s-a ascuns în munții cei mari de la răsărit. **A**

rătăcit, din poiană în poiană, cu oile și câinii ei credincioși, până a ajuns pe muntele cel mare numit Ceahlău.

Acolo a trăit până la adânci bătrâneți.

Oamenii din multe sate veneau, vara, să-i spună ce se mai întâmplă prin țară și să-i ceară sfat. l-au zis Baba Dochia și știu că stă, acolo sus, pe plaiul cel mai înalt al

Ceahlăului. Sprijinită în bâtă, ca o ciobăniță, înconjurată de turma-i de mioare.

Tot poporul spune că n-a murit niciodată, ci s-a împietrit, împreună cu oile ei. Și așa, stana de piatră se vede, și azi, în mijlocul turmei de stânci, pe panta dinspre răsărit a vârfului Toaca de pe Ceahlău. De acolo privește, iarna și vara, primăvara și toamna asupra pământului românesc, care a fost, cândva Dacia. Este cea care, la începutul primăverii, în zilele de la începutul lunii martie, ca să ajute venirea primăverii, leapădă cele nouă cojoace cu care s-a îmbrăcat în vremea geroasă a iernii.

Zâmbește, cu drag, seninului de primăvară și dă suflare caldă brândușelor, diditeilor și viorelelor să crească și să strălucească în lumina soarelui. Apoi privește cu drag și se bucură, totdeauna, când vede că în țară s-a înfăptuit ceva bun și frumos.

Nepoțica mea, Oana, a ascultat povestea Dochiei, fără să-și ia ochii de pe chipul sculptat pe Columnă. Azis:

— Mi-i foarte dragă Dochia, bunicule. Te rog să mă urci și pe Ceahlău s-o văd prefăcută și înveșnicită în stâncă.

GELU ROMÂNUL

Trecură veacurile, unul după altul, din

271, când împăratul Aurelian hotărâse să retragă jlegiunile și funcționarii din Dacia.

Valurile de goți, huni, gepizi, avari s-au năpustit asupra fostei Dacia Felix, lovind mai ales orașele, prefăcându-le în ruine.

Rămasă fără ocrotirea administrației romane, populația a fost nevoită să-și creeze! singură, alte

mijloace de apărare în fața migratorilor, tot mai numeroși și mai prădalnici. Ca să se ferească de loviturile lor, băștinașii s-au adăpostit pe văile râurilor, în poienile codrilor și în munți. Adăpost vremelnice. De altfel, mulți migratori și

Îndeosebi cei mai cruzi, ca de pildă hunii și avarii, au trecut pe aici ca să-și continue drumul spre apus. Alții, precum au fost gepizii sau slavii, s-au oprit aici, s-au amestecat cu localnicii și s-au topit în acest pământ dacic.

În vârtoarea acestor năvăliri, în furtuna peregrinării neamurilor, care a durat vreo patru-cinci veacuri, s-a format poporul și limba română. S-a format ca un rod de aur al acestui sfânt pământ, care n-a rămas pustiu niciodată și care totdeauna a zămislit oameni vrednici să-l cultive, să-l îngrijească și să-l apere. În poienile codrilor deși, pe văile râurilor adânci și limpezi, în munții cei mari, românii s-au adăpostit, s-au înfrățit cu glia, cu codrul și cu stânca. Și-au rânduit viața nouă, conduși de juzi sau cnezi și de duci sau voievozi.

În veacul al X-lea, a trăit și ducele sau voievodul Gelu, pe care cronicarul maghiar

Anonymus îl numește Gelu Românul.

Voievodatul lui se întindea pe valea

Someșului. Reședința acestui voievodat era în cetatea Dăbâca. Gelu era prieten cu voievodul Menumorut din valea Crișurilor, cu

Glad din Banat și, de bună seamă și cu alți voievozi, juzi sau cnezi din Hațeg, Făgăraș, Nășăud, Dorne, Vrancea, Loviște, Argeș, Oltenia.

Împreună au luptat pentru libertate, împotriva invaziilor străine.

Dar cei trei din Transilvania: Gelu, Menumorut și Glad au luptat mai ales cu ungurii lui Arpad. Aseștia, după ce au trecut prin partea de miazănoapte a Carpaților, s-au așezat în pusta panonică, în Ungaria de azi.

Aici au orânduit un stat. Încă înainte de a se lepăda de obiceiul prădăciunilor, au auzit că la răsărit de Tisa și dincolo de păduri, în

„Transilvania”, se află un ținut bogat și mulți locuitori harnici. Drept aceea, căpetenia lor, Arpad, a și dat poruncă lui Tuhutum să le cucerească.

Dar Menumorut, Glad și Gelu s-au apărat eroic cu bruma de oaste ce-o aveau în ținutul Bihorului, al Timișului și al Someșului.

S-au apărat o vreme, cu izbândă, în lupte foarte înverșunate. Gelu Românul și ai lui s-au bătut, îndeosebi, în strâmtoarea Meseșului, una din porțile de pătrundere în podișul

Transilvaniei. Mulți luptători au căzut „ca snopii”, și de-o parte și de alta. Bătălia cea mai grea era dat pe râul Almaș. Ceasuri întregi au vâjâit săgețile de pe un mai pe altul. Apoi sulitele și spadele s-au încrucișat și ele, cu aprigă înverșunare. Dintre toți, Gelu însuși a răpus cei mai mulți dușmani; săgețile lui n-au dat greș, iar spada lui a cosit în mulțimea atacatorilor, precum coasa în iarbă.

Ci, fiind mai mulți, oamenii lui Tuhutum au biruit cetele lui Gelu. Și pe când căuta să se tragă

spre cetatea lui, spre Dăbâca, să se adăpostească acolo, o săgeată l-a nimerit pe Gelu, i-a străbătut pieptul și l-a prăbușit de pe cal. Deși moartea-i era aproape, totuși nu s-a lăsat înfrânt. Cu cea de pe urmă fărâma de putere și-a smuls săgeata din trup, a așezat-o, tremurând, pe coarda arcului și-a slobozit-o împotriva urmăritorilor.

Să mai scape țara măcar de un cotropitor.

Legenda spune că și calul lui Gelu s-a purtat ca un năzdrăvan. Văzându-și stăpânul mort, i-a săpat, cu copita, o groapă, l-a prins cu dinții și l-a așezat acolo, în pământul udat cu sângele lui și apărat până la cea din urmă pâlpâirea vieții.

Jertfa lui Gelu Românul a rămas ca o pildă. Ea s-a înscris în istoria română cu slove de lumină, ca și cea a lui Decebal; jertfă pentru marele gând și marea nevoie a vieții libere.

URSUL " ȘI-A APĂRAT BĂRBĂTEȘTE „BÂRLOGUL”.

a-i o poveste și nici legendă, ci fapt istoric, consemnat și în documente. Deși pare poveste sau legendă.

După ce ocupaseră Transilvania, regii unguri, de neam apusean, au cercat, de mai multe ori, să-și întindă stăpânirea și la miazăzi, ori la răsărit de munții Carpați.

Dar una-i să vrei și alta-i să poți.

Acum să povestesc ce s-a întâmplat în anul 1330, când rege al Ungariei era Carol

Robert, din familia Angevinilor. Om tare trufaș, lacom și foarte dornic de putere și de mărire, urmărea să se laude cu noi cuceriri.

Nu i-a plăcut, de fel, când a auzit că voievodul Basarab de la Curtea de Argeș a unit voievodatele și cnezatele române de pe râurile Argeș, Jiu și Olt și că lupta, cu succes, împotriva tătarilor. Că stăpânește pământul românesc până la Marea Neagră și până la vărsarea Nistrului în această mare. Formase deci Țara Românească.

Nu s-a bucurat nici când a auzit că această țară s-a rânduie bine, cu ogoare roditoare, cu turme mari de oi și de cornute mari, cu iazuri bogate în pește, cu mori și pive pe râurile cele repezi, că în poiene zumzăiau albinele în numeroase prisăci, că drumurile se făceau tot mai lesnicioase și mai sigure, că se construiau case mari și se reînfințau orașe, cu piețe pentru iarmaroace unde se adunau mulți negustori să vândă mărfuri felurite. Cum să reziste lacomii și trufașii ia asemenea ispite? Nu-i chip. Îi roade invidia și dau buzna.

Și-atunci a trimis regele Carol Robert solie la Curtea de Argeș să-i ceară lui

Basarab, nici mai mult, nici mai puțin, decât să i se închine, cu țară cu tot.

Văzând așa, Basarab a stat și s-a chibzuit „cu ai săi. Supunere? De ce? Nu-i mai bine ca fiecare să trăiască în țara lui, cu oamenii lui, în pace și prietenie cu alte țări și popoare? Și i-a trimis înapoi sol cu daruri, cum se cuvine și cu propuneri cuminți de prietenie și pace.

Dar Carol Robert Angevinul s-a zbârlit și s-a aprins de mânie. Și în loc să asculte cuvintele bune și înțelepte ale solului român, l-a batjocorit

cât a putut, cu cele mai urâte vorbe. N-a respectat nici măcar legea soliei, de mult existentă între țări și popoare, lege care poruncește ca solul să nu fie umilit ori pedepsit, ci să fie primit cu cinste și omenie.

Carol Robert n-a ținut seama, zic, de legea asta sfântă; s-a lăudat, cu îngâmfare, amenințând:

— Dacă voievodul de la Argeș nu mi se supune de bunăvoie, îl voi scoate de barbă din bârlogul lui.

Pasămite vorbea ca despre un urs, pe care ar fi vrut să-l vâneze. Și a și pornit cu armata să cuprindă Țara Românească.

Avea cu el cavaleri vestiți și arcași meșteri, îmbrăcați în zale, apărați de scuturi tari și împodobiți cu coifuri strălucitoare. Bogăția armelor și a straielor uimea lumea. Și toți, de la soldat la general, nutreau o neclintită încredere în victorie.

Așa, Carol Robert a pătruns în Țara Românească, pe la Turnu Severin.

Astrăbătit Oltenia în curmeziș; ținea să ajungă la Curtea de Argeș, „bârlogul ursului”, cum îi plăcea să spună.

Și tot înaintând se credea biruitor.

Măcar că locurile erau pustiite de românii lui

Basarab, anume ca să îngreuneze și să întârzie invadarea.

Ci, tot înaintând, aștepta, ceas de ceas, din zi în zi, să-l întâlnească pe Basarab voievod, să-l răpună și să-l vadă înfrânt, cu capul plecat, umilit și supus. De la o vreme visa chiar cum i-l aduc ai

lui, în lanțuri, sco

„De barbă” din bârlog.

Văzând că, totuși, nu întâlnesc oastea lui Basarab, unii sfetnici ai regelui Carol

Robert, mai cuminți și mai înțelepți, au prins a se îngrijora. Și-și povățuiau trufașul stăpân:

— Să nu ne aventurăm prea adânc în țara lui Basarab, măria ta, că nu putem ghici ce primejdii ne pasc.

— Dar mai ales să ne ferim a intra în munții cei înalți și în codrii cei falnici, că nu se

*

știe de unde pot țâșni românii.

Regele, în mândria lui nesăbuită, a râs de asemenea sfetnici. Le-a zis „fricoși și mișei”.

Și încă mai cu nesocotită îndrăzneală a poruncit să pătrundă adânc în codri și în munții cei mari.

Numai că, intrând într-o strâmtoare, ce se cheamă Posada, și înaintând tot printre stânci abruțe, pe valea unui râu, pe mai mulți dintre ai lui a început să-i cuprindă frica.

Mergeau printre pereți de stâncă, amețitor e înalți. Părea că nu se afla pe-acolo

— Imeni. Nici păsările nu cântau, nici fiarele nu

— Rlau. Pustietate și tăcere încremenită.

Cavalerii cei înzeuați în fier și încolfați în căști aurite se mirau de marea liniște.

Unii începeau să devină bănuitori; alții să se îngrijoreze.

Mulți, însă, în cap cu regele însuși, se bucurau că se apropie de „bârlogul” lui

Basarab și că, în curând, îl vor înșfăca de oarbă, și-l vor scoate afară.

Dar, deodată, când se așteptau mai puțin, din vârful munților a început să curgă o adevărată grindină de pietre, stânci, bucăți nari de lemn, sulii și săgeți. Părea că toți munții au prins viață și-au hotărât să strivească toți oamenii și caii rigăi Carol Robert.

Aici, pe crestele munților, din strâmtoarea de la Posada, și-a așezat Basarab oastea lui, hotărâtă să apere libertatea țării.

Prinsă ca într-o capcană, lovită din față, din spate și mai ales de deasupra, oastea trufașului rege maghiar a fost nu numai

„Nfrântă, ci și decimată. Cavalerii îmbrăcați în zale, caii cu mult și scump tarhat pe ei, înghesuiți într-un loc strâmt, se încurcau unii pe alții, fără a se putea apăra.

În schimb românii, îmbrăcați sprinten, ca păstorii, deprinși cu munții și cu stâncile, cunoscând potecile, se mișcau ușor și se iveau tocmai unde nu se așteptau dușmanii.

Așa, Carol Robert însuși ar fi fost ucis aici, în marele vălmășag, ori ar fi fost prins de oștenii lui Basarab voievod, dacă un credincios, numit Desiderius, nu ar fi primit să schimbe îmbrăcămintea cu a regelui, iar alții să-l ajute a fugi, fără a fi recunoscut de români. Desiderius a rămas să piară în locul regelui, sub ploaia săgeților și a sulitelor, a stâncilor și a butucilor

azvârliți de români din vârful de munte.

Praf și pulbere s-a ales de expediția cea falnică a lui Carol Robert.

Ajuns acasă și socotind câți cavaleri au pierit în această necugetată pornire de a cuceri o țară care se voia liberă, regele s-a înspăimântat și s-a încredințat să altceva nu mai poate face, decât să se bucure că a scăpat cu zile și că Basarab, voievodul Țării

Românești, îi oferă pacea și prietenia lui.

Deci Ursul” n-a putut fi scos din „bârlog”.

Bătălia de la Posada, cea dintâi strălucită victorie a românilor, pentru libertate și independență, s-a dat în zilele 9 - 12 noiembrie, anul 1330.

An și zile de neuitat pentru poporul nostru.

Hotărât, priceput, viteaz, iubitor de popor, Basarab, voievodul de la Argeș, s-a apărut și-a câștigat o victorie mare și dreaptă. O victorie care s-a înscris, cu multe amănunte, și s-a împodobit cu ilustrații colorate în Cronicon Pictum vindobonense

Cronica pictată de la Viena. Deci nu-i nici poveste, nici legendă, ci numai adevăr istoric.

DRAGOȘ, MÂNDRU CA UN SOARE”.

și la întemeierea Țării Românești, unde legenda vorbește despre un Negru vodă, care ar fi „descălecat” din Făgăraș, tot așa, la întemeierea Moldovei adevărul istoric s-a înfrățit și înfrumusețat cu legenda.

De mult, copiii folosesc un plugușor săltăreț și plin de tâlc, înțelept, care începe cu:

„Dragoș, mândru ca un soare

A plecat la vânătoare, Ghioaga și săgeata lui
Fac pustiul codrului!

Cerbul moare, urșii pier

Și vulturii cad din cer”.

Însumi, în copilărie, am fost dăruit și

„Mulțumit” cu mulți colaci gustoși, cu multe
mere mirositoare și nuci din cele dulci la miez,
după ce am zis urătura asta de plugușor, în care se
povestește cum viteazul vânător întâlnește o fată
frumoasă, pe care o crede „zâna istui plai/Sau o
floare de rai”.

Fata însă îi răspunde:

Dragoș, Dragoș frățioare!

Nu sunt zână, nu sunt floare, Ci am suflet
fecioresc

Și Moldova mă numesc...”

În obcinele Bucovinei, cică s-ar fi aflat cândva
un stejar bătrân-bătrân, cu trunchiul îndoit ca un
arc. Oamenii i-au zis „Arcul lui

Dragoș” și l-au cântat în versuri, ca pe-o
minune.

Întâlnind deci pe frumoasa Moldova, care-i
era „menită” ca „să fie a lui ursită”, adică soață,
viteazul vânător, Dragoș maramureșeanul, îi
vorbește, frumos, tocmai despre acest arc al său,
în stare să odrăslească crengi mlădioase pentru
cununa mirilor:

„O, Moldova-ncântătoare, Gingașă,
fermecătoare!

Iată arcu-mi vitejesc

Lângă tine-l răsădes**c**
Ca să dea până-n zori**i**
Crengi de frunze și de flori.
Și cu-acele crengi frumoase**e**
Să-npletim cununi voioase, Una ție, una mie i

7

Pentru a noastră cununie!"
Dar căsătoria dintre Dragoș și frumoasa**a**
Moldova are un potrivnic, un dușman.

Acesta-i rău și sălbatic: strică moșia de zestre a fetei. Adică pradă țara, bogată în grădini, herghelii de cai, ape curgătoare, roiuri de albine, dumbrăvi răsunătoare, muncită de oameni așezați, destoinici și harnici. Acel dușman e „o fiară-nfricoșată”, „un zimbru fioros/Care-o calcă-n sus și-n jos!” prădând ori nimicind rodul muncii oamenilor pașnici.

De bună seamă, Dragoș, mândrul vânător, se grăbește a înfrunta „zimbrul aprig ca un zmeu”. Nu se înspăimântă, deși sălbăticiunea-i cumplită: e o „fiară cruntă și turbată” și are „coarne oțelite și cu aripi la copite”.

Îl înfruntă și-l doboară.

Legenda asta mai are o soră. Pornind din Maramureș, unde își avea voievodatul, Dragoș, cu ceata lui de viteji, s-a înfundat în munții silhiei. Urmărea un zimbru sau bour mare, negru, fioros, cum nu se mai văzuse.

Și tot gonindu-l, Dragoș și ai lui au trecut peste Prislop, au intrat în valea râurilor dinspre răsărit. În unul din aceste râuri repezi s-a înecat

capauca lor îndrăzneată și repede la picior, Moldova numită. În cinstea ei, Dragoș a numit râul acela Moldova. Iar de la numele râului toată țara, până la Nistru, și-a zis

Moldova. Apoi, pe locul unde Dragoș a ucis bourul, vitejii lui au înființat satul Boureni, care există și azi.

Acestea-s legende. Dar ele îmbracă în strai de poezie un adevăr istoric, de cea mai mare însemnătate. Și anume: voievodul

Dragoș de la Maramureș a venit să ajute cnezii și voievozii din valea Moldovei, a

Șiretului, a Prutului să se unească între ei și să lupte, împreună, împotriva tătarilor care prădau, de mai bine de un veac, această parte a țării române. O călcau în copitele cailor de mai multe ori pe an, o prădau mai ales toamna, când holdele erau strânse și turmele grase. Jefuind-o fără milă, n-o lăsau să se închege ca o țară bine rânduită de sine stătătoare.

Dragoș și vitejii lui și-au sprijinit, cu arma și cu sfatul, frații din Moldova, așa cum vor fi făcut-o de multe ori între dâșii, în cursul istoriei, toți voievozii, cnezii și juzii români de pretutindeni, aflați în primejdie, prădați și subjugăți de cotropitori.

Plăcându-i aceste „locuri desfătate”, cum zice cronicarul Grigore Ureche, înțelegându-se bine cu frații români de aici, Dragoș a rămas domn în Moldova.

Ocârmuirea lui n-a fost într-un totu slobodă: Dragoș voievod era închinat regelui

Ungariei, Ludovic cel Mare, cu care se ajuta în bătălia cu tătarii.

Peste câțiva ani, în 1359, a venit, tot din

Maramureș, Bogdan voievod. Primit de frații lui ca voievod al Moldovei, el a scos țara de sub epitropia regelui maghiar, a apărat-o de tătari și a făcut-o slobodă. Atocmit-o mai bine cu sate, orașe și drumuri; a zidit și biserica

Bogdana din Rădăuți, unde i se află și mormântul slăvit, de ctitor de țară liberă, soră cu Țara Românească și cu Transilvania.

Oricum, Dragoș a fost cel dintâi unificator de cnezate în partea de răsărit a pământului locuit de români. Poate dacă ar fi trăit mai mult, ar fi urmat și el pilda lui

Basarab, și ar fi creat un stat independent.

În marea lui nevoie de înfrumusețare, poporul a asemănat pe cotropitorii tătari cu

„Fiară cruntă și turbată”.

În nesfârșita-i lăcomie și putere, cum povestește legenda așa de impresionant, fiara, întruchiparea tătărimii prădalnice, a dat adevărată bătălie cu Dragoș. Căci, zice balada populară că bourul:

„Pleacă fruntea lui cea lată

Și sărind, mugind, da zor

Peste mândrul vânător.

fără Dragoș s-aține

Și cel zimbru cum venea, Ghioaga-n frunte-i arunca, Fruntea-n două-i despica!

Într-o lance îl pune

Și pleca în veselie
Pe frumoasa lui moșie
De dușmani să o ferească
Și ca Domn să o domnească!"

Și așa, urmașii lui au luat ca herb, ca stemă a Moldovei, capul de bour, cel cu coarne țapoșe și cu stea în frunte.

LEGENDA MĂNĂSTIRII PUTNA

Într-un amurg din iulie 1466, Ștefan vodă a poposit, cu o seamă de sfetnici și curteni, pe malul râului Putna.

Gândea să aleagă „loc de mănăstire și de pomenire”, cum zice o baladă. Privind în jur, i-a plăcut mult acest găvan adăpostit de munți și împodobit cu păduri bătrâne, ca o cetate cu ziduri vii, de netrecut.

S-a sfătuit cu bătrânii sfetnici din jur, cu bărbații curteni și chiar cu o tânără păstorită ce-și păzea turma prin apropiere, foarte bucuroasă că vede pe voievodul țării, sfatul și vitejii ce-l înconjoară și-l susțin.

— Acest loc, împodobit din fire, voiesc ca și mai frumos să fie. De aceea, hotărâsc să înalț aici măreață zidire.

Mai marii sfatului, logofătul Dobrul și mitropolitul Teoctist, au împărtășit părerea voievodului și-au adăugat:

— Potrivit și frumos loc, măria ta, pentru o zidire măreață; ci te rugăm să alegi, după datină, locul pentru altar.

— Prea bine, a zis Ștefan vodă.

Și a cerut slujitorului arcul domnesc și tolba cu săgeți.

Apoi, s-a tras sub poala pădurii, sub un fag bătrân.

A mai privit odată roată înjur, s-a hotărât asupra direcției de tragere și a încordat arcul, cu toată puterea.

Aslobozit săgeata.

Toți au urmărit-o, mișcând capetele, după fulgerătoarea-i străpungere a văzduhului, până a căzut în mijlocul poienei, nu departe de un dâmb, cu un brăduț rotat în vârf.

— Acolo să fie altarul! a strigat voievodul, lăsând arcul în jos, spre slujitorul care aștepta alături.

Cei din poiană, curtenii, plăieșii și soborul de preoți dat-au glas de înflăcărată strigare:

— Să trăiești, măria ta!

— Acum sloboade săgeata și tu, vătăfe al copiilor de casă! a poruncit voievodul.

Vătaful copiilor de casă a încordat cu putere arcul.

Săgeata lui a vâjâit spre poiană și s-a înfipt într-un pâledesânziană.

— Acolo să fie poarta mănăstirii!

A pus, apoi Ștefan vodă, pe un copil de casă să tragă cu arcul. Și-a nimerit săgeata acelui copil de casă într-o pajiște de cimbrisor, la treizeci de pași de săgeata căpitanului, spre stânga.

— Acolo să fie clopotnița! a hotărât măria sa, zâmbind și întorcând fața spre al doilea copil de

casă:

— Tu nu-ți încerci puterea și iscusința, Sioane?

— Cu voia măriei tale, a înngenuncheat Sion, cerca-voi.

Era Sion, un tânăr sub douăzeci de ani, înalt ca bradul, frumos și voinic cum numai în povești se mai află. Vodă l-a urmărit, cu dragoste și multă luare aminte, cum a așezat săgeata și a întins coarda ușor, lin, dar neînchipuit de puternic. Și când Sion a descleștat degetele, săgeata a șuiert, năucă, prin văzduh, gata parcă să străbată tot seninul cerului. A trecut dincolo de râu

Putna și, uimind privitorii, s-a înfipt în piscul unui deal golaș, lângă o tufă de ienupăr.

În ochii lui Ștefan vodă a sporit căldura și bucuria. Dar îndată privirile i-au scăpărat reci, ca fulgerele noaptea. N-a rostit cuvânt.

Dar, a doua zi, în zori, pe locul unde căzuse săgeata lui Sion se afla un mormânt proaspăt.

— A fost cel mai meșter și mai puternic dintre noi. O datină aspră cere ca, la temelia marilor zidiri, să fie jertfit cel mai vrednic.

Altminteri mortarul nu se încheagă și zidurile se surpă. Să se pună semn, un stâlp de piatră acolo, sus, pe acel deal, într-o pomenire. Iar dealul, de aci încolo și în veac să se numească Sion.

Îndată au venit meșterii, au măsurat și au scris pe pământ semnele temeliei, așa cum fuseseră mai înainte scrise pe luciul pergamentelor.

Au înălțat apoi, de jur-împrejur, ziduri tari și

groase, ca de cetate, au clădit apoi clopotnița și turnul porții. Deasupra turnului, la intrare, au pus pisanie în semnul treflei și cu herbul Moldovei: capul de zimbru, cu mare iscusință cioplit în piatră.

Meșteri clopotari au făurit clopote de aramă amestecată cu argint și le-au ridicat în turn. Iar glasul lor, pornind să sune melodios, dulce, cutremurător de suflete, au vesti

Moldova că mănăstirea Putna era gata. Cea dintâi dintr-un șir de peste treizeci, câte a ctitorit Ștefan cel Mare, în patruzeci și șapte de ani de domnie.

Târnosirea mănăstirii Putna s-a făcut în 1469, după trei ani de la pornirea lucrărilor.

Și era zidirea asta înfăptuită într-o arhitectură monumentală, armonioasă, adânc gândită, originală, îmbogățită cu podoabe de bun gust, atrăgătoare, îmbinând piatra cu cărămida roșie și cu cea smălțuită, în culori patinate, blânde, încântare pentru ochi și inimi. Chipul bolților era deosebit de al altor ziduri de până atunci: așa s-a zămislit în arhitectură, bolta moldovenească, în formă de stea, peste care se înalță o calotă sferică.

Obârșia acestei bolți se află în meșteșugul bisericilor românești, din lemn; de aici a fost trecută, cu dibăcie, în biserica de piatră de la

Putna și apoi în toate celelalte biserici de la

Ștefan și de la urmașii lui, ca Bogdan, Ștefăniță și, mai ales, Petru Rareș. Se îmbinau, deci, armonios și original, trei stiluri:

cel bizantin venit din miazăzi, cel gotic venit din apus și cel băștinaș, creat de meșteri români, în veacuri de trudă și gândire.

— Chem stareț aici pe arhimandritul Ioasaf, de la mănăstirea Neamțului, a grăit

Ștefan vodă, și-l poftesc să-și aducă și trei din cei mai iscusiți caligrafi de la Neamț. Să fie aici, să scrie cărți și să le ferece în aur și argint. Dăruiesc Putnei odoare scumpe și cărți. O înzestrez cu sate și moșii, păduri și vii, iazuri și prisăci, mori și dughene. Prin aceste venituri, mănăstirea noastră din

Putna să se preschimbe într-un lăcaș de învățătură, de odihnă și pace.

Voievodul a arătat o grijă deosebită pentru acest lăcaș și pentru că a vrut să facă aici criptă domnească.

Iar peste treizeci și cinci de ani, tot într-un iulie, când, după multe războaie ce a făcut și fapte mari a săvârșit, cum scrie Grigore

Ureche cronicarul, „cu mare laudă au murit, pe

Ștefan Vodă l-au îngropat țara cu multă jale și plângere în mănăstire în Putna, care era de dânsul zidită. Atâta jale era, de plângea toți ca după un părinte...”

Poporul însă l-a iubit mult și pe Ștefan vodă și pe Sion, cel care s-ar fi jertfit pentru ca zidirea să dureze, înfruntând noianul veacurilor. Și o legendă izvodită de el povestește că Sion n-ar fi fost jertfit pe locul unde a căzut săgeata, ci că sfetnicii l-ar fi ascuns într-un schit. Și l-ar fi ținut acolo până la

săvârșirea întregii zidiri.

Apoi cu nume schimbat, Sion ar fi slujit lui Ștefan vodă, ca unul din cei mai vrednici căpitani, făptuind multe vitejii. Ba, într-o bătălie, a salvat chiar viața voievodului.

Aflând Ștefan vodă că acel care-l scăpase de la moarte era chiar Sion, jertfitul de la Putna, foarte s-a mirat și s-a supărat pe sfetnicii care au încălcat un obicei străvechi.

Pe urmă s-a gândit că acel obicei era prea barbar și-a grăit, ca un înțelept ce era:

— Bine-au făcut sfetnicii: un viteaz e mai de folos pe pământ, decât sub pământ.

Și azi, după” cinci secole, în poiana de pe malul Putnei, în zilele și nopțile de vară, florile înalță spre cer mireasma lor minunată, Iar zidirea mănăstirii stă și acum și va sta încă, până va fi lumea, mândră și frumoasă, adăpostită în scoica obcinelor bucovinene, ca o perlă a artei românești, lăcaș de hodină sub lespede de marmură a ctitorului, a acelu

„Ștefan Vodă domn cel mare”, care „seamăn pe lume nu are, decât numai mândrul soare”.

DOAMNA MARIA-OLTEA APĂRĂ CETATEA NEAMȚULUI

*

„Du-te la oștire! pentru țară mori!

Și-ți va fi mormântul coronat cu flori!”

(D. Bolintineanu)

d & rintre femeile vrednice de laudă din istoria poporului român merită a fi amintită muma

lui Ștefan cel Mare. Nu știm exact cum o chema: Maria sau Oltea? Drept aceea o să-i zicem Maria-Oltea. Oricum, a fost o femeie cu suflet de bărbat, care a avut tăria de a nu-și lăsa domnescul fiu să intre în cetatea Neamțului. Ca un înfrânt. Ci, cu hotărâre, l-a povățuit să „se ducă în sus”, adică în miazănoaptea țării, „să strângă oaste, că izbânda va fi a lui”.

Așa ne povestește Neculce cronicarul, cum auzise și el, din bătrâni.

Sfatul doamnei Maria-Oltea a fost foarte înțelept: sfat de ocârmuitor și de strateg. Căci dacă Ștefan vodă se închidea în Cetatea Neamțului sau a Sucevei, s-ar fi putut ca sultanul Mahomed Cuceritorul, biruitor la Războieni, să cucerească ușor și aceste două cetăți din inima Moldovei, iar pe voievod să-l ia prizonier. Că dintr-o cetate încercuită și cucerită de dușman, greu mai scapă cineva. Și atunci țara ar fi rămas fără ocârmuitor vrednic. Ar fi căzut încă mai ușor și de istov pradă stăpânirii ptomane. Mai ales că în cetate se aflau prea puțini luptători:

vânătorii, plăieșii sau străjerii cetății, veniți din satele din jur.

Doar câteva zeci de viteji, față de zecile de mii de otomani.

Mai mult decât atât: bătrâna doamnă

Maria-Oltea s-a hotărât să apere ea cetatea.

Să se jertfească de bunăvoie pentru libertatea țării, alături de plăieșii Neamțului, de străjerii cetății.

Într-adevăr, Mahomed al II-lea a împresurat și

asediat Cetatea Neamțului, cu putere multă și chiar cu artilerie.

Noroc că zidurile erau puternice și oamenii foarte hotărâți să se bată până la moarte.

Doamna s-a arătat și ea vitează; a îndemnat la luptă, a încurajat, a oblojit răni, a chibzuit, ca un căpitan, cum să se apere mai îndelungă vreme, cruțând viețile luptătorilor.

Era încredințată că fiul ei va strânge oaste nouă, va răndu-i-o pentru luptă, va lovi din nou pe nebiruitul sultan și-l va goni din țară, cu tot puhoiul lui de spahii și ieniceri.

Ci văzând că românii se apără cu îndârjire mare, că zidurile sunt mai tari ca stânca, Mahomed sultan a poruncit să urce tunurile într-un vârf de munte și să arunce bombe de acolo, de sus, peste ziduri, strivind oamenii de strajă și apărătorii de la creneluri.

Primejdia era mare. Românii vedeau cum le vine sfârșitul, căzând parcă din cer.

Numeroși plăieși au pierit. Se părea că înfruntarea se va sfârși repede și cetatea fără apărători va ajunge în mâini otomane.

Cronicarul sultanului se și pregătea să înscrie numele a încă unei cetăți cucerite, după atâtea câte subjugase până atunci, în

1476, Mahomed el Fatih.

Dar în cetate se afla întemnițat, pentru cine știe ce faptă rea, un neamț, meșter bun în mânuirea tunurilor. Văzând primejdia, acest neamț a spus străjerilor care-l păzeau:

— Du-te și spune doamnei să mă scoată din

temniță și să mă lase să așez eu tunurile cetății cum mă pricep, să lovesc în otomani și să mântui cetatea de marea primejdie în care se află.

Auzind vorba meșterului neamț, înțeleaptă doamnă Maria-Oltea a întrebat:

— Au n-ai gând mișel, meștere? Că nu pentru cumințenie te-a pus voievodul în temniță.

— Am fost mișel și trădător, a zis neamțul.

Ci acum jur că vreau să ajut la mântuirea cetății de primejdia otomană. Gândesc și mă tem că, dacă intră Mahomed sultan în cetate și mie-mi taie capul.

Jurământul meșterului neamț a convins-o pe doamna să dea poruncă să fie slobozit din temniță. Liber fiind, meșterul a privit, de pe ziduri, așezarea tunurilor și a întregii armii asediatoare.

Apoi, cu ajutorul plăieșilor, a îndreptat, cu iscusință, bombardele cetății și le-a pregătit să lovească din plin.

Cele dintâi lovituri au dat greș.

Dar, încetul cu încetul, el a așezat așa de bine bombardele cetății și a ochit așa de precis, încât a lovit chiar în gura unui tun otoman, sfărâmându-l.

Mult s-au bucurat românii și l-au lăudat foarte pe tunarul bun ochitor, când tunurile urcate în vârf de munte au fost nimicite.

Apărătorii cetății începeau să răsufle ușurați și să nădăjduiască în biruință. Iar biruința însemna să reziste, până când avea să vină voievodul Ștefan în ajutor, cu oaste.

De bună seamă că doamna Maria-Oltea se bucura mult auzind că și Cetatea

Sucevei înfrunta, cu dârzenie, asediul otoman. O apăra spătarul Șendrea, ginere al măriei sale.

După ce au scăpat de tunurile din vârful muntelui, apărătorii cetății au îndreptat bombardele asupra taberei otomane propriu-zise.

Cum ne spune Neculce: „Și au început a bate în corturile turcești cât și boldul de la cortu împăratului (adică al sultanului) l-au sfărâmat”.

Spusa asta adeverește că meșterul tunar, întemnițat în cetate, era un țințaș tare dibaci și de mult folos românilor.

Nu cred că Mahomed sultan era în acea clipă în cort. Că dacă era, ar fi avut ce scrie cronicarul și ce jeli otomănimia toată.

Astfel, câteva zeci de străjeri, plăieși

Neamțului, un tunar destoinic și priceput, zidurile bine durate și o doamnă vitează au făptuit o mare ispravă: au silit pe Mahomed al II-lea el Fatih să se retragă din fața Cetății

Neamțului, fără izbândă.

Tot fără izbândă s-a retras și din fața

Cetății Suceava.

Pierduse, zadarnic, mult timp cu asediul lor.

Iar acum, spre toamnă, iată că Ștefan vodă a strâns oaste noua și-l lovește tot mai puternic, din coaste. De aceea strânge corturile, în pripă, și zorește spre miazăzi.

Iar când să treacă Dunărea, vodă

Ștefan l-a izbit fără veste, i-a înecat în

Dunăre mulți ieniceri și spahii și i-a luat

înapoi cea mai mare parte din prada smulsă de pe pământul Moldovei.

De aceea, poate n-ar fi rău ca acolo, la adăpostul zidurilor, în parte restaurate azi, ale Cetății Neamțului să se așeze un bust de piatră al vitezei doamne Maria-Oltea, muma lui Ștefan cel Mare.

Căci, împreună cu spătarul Șendrea și cu voievodul însuși, această femeie bărbată a apărât țara, a nădăduit în biruiță și a dobândit-o.

VOIEVODUL ȘI ÎNȚELEPTUL

a rotesc în jurul Voronețului și nu mă mai satur privind. Mă îmbată culoarea.

Mă minunează chipurile. Mă încântă armonia. Mă vrăjește viața izvodită cu penelul pe zidul or & d, ca să dureze veacuri, în ciuda gingășiei și a frăgezimii.

Privesc și nu mă mai satur.

Privesc fascinat.

Voronețul este un monument de artă, ca

Parthenonul sau ca Gioconda: emoționează, înfioară, înalță și îndeamnă la extaz.

Și-n feeria asta de gând și simțire, de curcubeice culori și de miraculoase armonii, aud parcă glasul vremii, prins în pană cronicarului: „... Ștefan vodă cel Bun, bătându-l turcii la Războieni au mersu să intre în

Cetatea Neamțului. Și fiind mumă-sa în cetate, nu l-au lăsat să intre și i-au zis că pasirea în cuibul său nu piere. Ce să se ducă în sus, să strângă oaste, că izbânda va fi a lui”...

Răspuns și sfat înțelept de mamă, cu suflet spartan. „Nu l-au lăsat să intre”, pentru că muma nu putea gândi, nu putea îndura țara cotropită și drag fiul ei doborât sub iatagan.

Da, să lupte că victoria, dorită de toți, va veni.

Trebuia să vină.

O spune simplu, cu durere de mamă, cu nesfârșită încredere în vitejia fiului și în virtuțile poporului.

Fiul a ascultat povața. Și a mers de la

Cetatea Neamțului în sus „pe la Voroneț, unde trăia un părinte sihastru pe nume

Danul”, ne povestește același cronicar.

Se vede că mult era amară inima voievodului. Mai amară ca pelinul și ca mătrăguna.

Și amarnic îl mușcau năpârcile îndoielilor, de-a ajuns aici, la munții cei mari.

Văzând prăpădul de la Războieni, poruncise și ocârmuise lupta. El însuși se bătuse ca un leu.

Dar i-au pierit trei sferturi din cei zece mii de viteji.

Gâlgâia Valea Albă de sânge și clocotea de gemete și vaiet în acea fierbinte și nebună zi de august 1476.

Cu prea puțini scăpase din luptă.

Și acum, rățăcea prin munți. Singur, încărcat de gânduri și de dureri. Cine se mai putea bizui pe el?

Cine afară de mumă mai putea crede că va învinge, totuși? Va învinge... Cu cine?

„Și bățând Ștefan-vodă în ușa sihastrului, să-i descuie, au răspunsu' sihastrul să aștepte Ștefan-vodă afară până ș-a istovit ruga”...

Să aștepte afară?!

El, voievodul, sta în fața ușii din scândură groasă de brad, abia cioplită din bardă, prinsă-n cepuri și-n zăvor de lemn de tisă, afumată și înnegrită de fum, de ploaie și devreme?

Și-l va fi cercat pe Ștefan-vodă încă o dată acel cumplit sentiment al zădărniceii.

Prea-i puternic potrivnicul.

E Mahomed, cuceritorul Țarigradului.

E Mahomed el Fatih, nu altul. Nu i-a stat încă nimeni și nimic în cale, fără a fi doborât.

Se zbătea inima lui Ștefan ca șoimul în laț. Și scăpare nicăierea nu afla.

Ușa chiliei, grea, din brad bătrân, înnegrit, stânca mută, aspră și rece, pădurea tăcută deasă și silhuetă, cerul înalt și încremenit. De nicăieri nimic și nimeni.

Totuși a stat.

Cum stă stejarul în furtună și stânca în înghețul viscolului. „Și după ce ș-au istovit sihastrul ruga, l-au chemat în chilie pe

Ștefan-vodă. Și s-au ispovedit Ștefan-vodă la dânsul”.

Adică și-a spus gândurile, temerile, durerile înfrângerii.

A mărturisit, de bună seamă sihastrului multe pe care numai sieși le spunea, i-a spus cum s-a gătit de război, când a aflat că vine asupra

Moldovei Soliman paşa, cu oaste multă. Cum a făcut „pustiul” şi l-a aşteptat în strâmtoarea şi smârcurile de lângă Vaslui. Cum s-au repezit românii şi i-au amestecat pe ismailiteni cu tina, săturându-i de jafuri şi omoruri.

Atunci a biruit el. Ştefan vodă.

Dar iată, acum a venit sultanul Mahomed însuşi, tartorul cel mare, cu şi mai multă oaste.

Şi la Războieni...

Ce prăpăd şi moarte a fost acolo...

Despre astea şi Neculce înseamnă mai departe în letopiseţul lui: „Şi-au întrebat

Ştefan-vodă pre sihastru ce va face, că nu poate să se mai bată cu turcii: închina-va ţara la turci, au ba?”

Întrebarea cădea grea, dureroasă, tragică, în scunda chilie, înnegrită de fum şi devreme.

Piatra şi inima bătrânului sihastru se înfiora de amărăciune, sub ascuţita dilemă a răspunsului, sub marea răspundere a poveţii cerută de voievodul ispovedit în faţa unui bătrân pustnic, fugit de lume şi închis în chilia lui scurmată în stâncă.

„Închina-va ţara la turci, au ba?...”

Poate, afară, a ţipat atunci, sfâşietor, în înălţimile albastre, un şoim.

Poate a tremurat cetina bradului de deasupra stâncilor.

Poate piatra chiliei a scrâşnit a mânie şi-a lăcrămat a jale.

Poate soarele s-a ascuns, o clipă, după vreun

nour de furtună.

De bună seamă însă că sihastrul a știut să asculte glasul adâncurilor: al poporului și al pământului românesc. Să-l asculte și să-l talmăcească. Și pe acest glas s-a bizuit când a dat povață voievodului Ștefan să nu închine țara că:

— Războiul este al tău, mărite doamne!

„Izbânda va fi a ta”, spuse muma, din poarta Cetății Neamțului.

Aidoma grăise și dase povață și Danul sihastrul din ușa chiliei lui, săpată în stânca munților Carpați.

Grăise muma și înțeleptul.

Grăise tara.

Grăiseră?

Nu. Porunciseră.

Și voievodul trebuia să urmeze porunca. „Deci au și purces Ștefan-vodă... și au strâns oaste, feluri de feluri de oameni, scrie cronica. Și au purces cu oaste în gios.

Iar turcii, înțelegând că va să vie Ștefan-vodă cu oaste în gios, au lăsat și ei Cetatea

Sucevei și Cetatea Neamțului de-a o mai bate și au început a fugi spre Dunăre”. Iar

Ștefan vodă a început a-i goni din urmă și a-i bate cu oaste strânsă, din Ceremuș până în

Vrancea, și din Hotin până în Chilia. Și i-a gonit și i-a bătut până i-a trecut de Dunăre.

„Și întorcându-se înapoi, Ștefan-vodă s-au apucat de au făcut mănăstirea Voronetul”...

Voronețul: o zidire ieșită din durerea marilor

încercări, din chibzuință înțeleaptă și din luptă dârză, încununată de biruință.

Dacă atunci, în 1476 ar fi biruit sultanul

Mahomed, la Voronet nu se mai zidea nimic.

Dar pentru că izbânda a fost a poporului român ocârmuit de Ștefan vodă, acolo, megieșă cu chilia înțeleptului povățuitor – simbol al poporului însuși – a răsărit minunea. O minune artistică, făurită de geniul unui popor modest, dar împodobit cu bun simț, cu multă încredere în el și înzestrat cu acea sfântă dragoste pentru țară, pentru libertate, pentru bine și frumos.

Voronețul e întruchiparea luminoasă a unei victorii. E vibrantul strigăt artistic al biruinței românești împotriva cotropitorului, strigăt de bucurie, zugrăvit în culori vrăjite, culese de pe paleta țării, a întregii țări, luminată de toate anotimpurile: aurul toamnei, smaraldul verii, marmura iernii, jadul primăverii, toate amestecate cu albastrul cicoarei, cu galbenul crăiței și cu albul crinului.

Toate învăluite în hlamidă albastră, împrumutată din cer – albastru de Voroneț – semn al curăteniei desăvârșite, al vitejiei și al înțelepciunii.

Mă rotesc în jurul Voronețului și nu mă mai satur privind.

Și ca mine fac toți privitorii români și străini.

RADU VODĂ CEL VITEAZ

„El a fost numit după moarte Radu cel

Viteaz, supranume ce i cuvine cu dreptul după crâncenele lupte cu turcii prin care a scăpat

țara lui de-a fi prefăcută în pașalâc”.

(A.D. X e n o p o I)

ndrăzneț, fără de-astâmpăr și viteaz mare a fost Radu voievod, zis de la

Afumați... Rar să-i găsim pereche în istoria noastră. N-a domnit nici șapte ani încheiați

(1522 – 1529). Dar a susținut, nici mai mult, nici mai puțin de douăzeci de bătălii. Aproape câte trei pe an. Toate sunt însemnate pe lespede de mormânt, din biserica mănăstirii de la Curtea de Argeș.

A fost feciorul lui Radu vodă cel Mare și al doamnei Cătălina. S-a căsătorit cu frumoasa domniță Ruxandra, fiica lui

Neagoe Basarab, pe care, de altfel, l-a și urmat la tron. A ocârmuit țara și apărât-o tocmai în vremea aceea osebit de grea și de vrăjmașă, când sultan era Soliman cel

Măreț, unul din cei mai mari cuceritori din câți a avut Imperiul Otoman. Acest Soliman sultan a cucerit Belgradul, a trecut cu armie mare la miazănoaptea Dunării, a strivit, la

Mohács, brava oaste de cavaleri maghiari și a ocupat Ungaria.

Împotriva Țării Românești a trimis pe

Mehmed-beg, pașa de la Nicopole. Acesta era un român renegat, adică trecut la legea musulmană; un român trădător și turcit, pe care Soliman voia să-l facă nu domn ci pașă al Țării Românești. Pentru asta l-a sprijinit mereu cu cete de spahii și ieniceri. A înlocui un voievod român printr-un pașă, însemna schimbarea conducerii

române cu una otomană, adică răpirea celei din urmă fărăme de libertate. Așa făcea Soliman sultan în Ungaria și așa voia să facă și în

Țara Românească.

Șapte ani a dus Radu voievod război dârz și neobosit, cu foarte puternicul lui adversar. Șapte ani a înfrânt armia lui

Mehmed-beg și a spulberat planurile lui

Soliman cel Măreț. Dar nu toți boierii îl

I sprijineau pe Radu vodă.

Unii, cum erau cei numiți Drăculeștii, căutau să-l alunge și să-și pună domnul lor.

Un domn care să se împace cu sultanul, să plătească tribut și deci să subjuge țara. Așa că Radu a fost silit să se bată și cu acești pretendenți la domnie, sprijiniți și ei de cete otomane. El socotea că, luptând împotriva lor, era tot una cu a lupta împotriva lui

Mehmed-beg și a sultanului Soliman.

După ce a înfrânt pe unul dintre pretendenți, numit Vladislav, Radu vodă a avut parte de oarecare liniște. Acum s-a preocupat de zugrăvirea bisericii Curtea de

Argeș, construită de Neagoe Basarab, înțeleptul său socru și înaintaș. Dar tocmai când începeau să se vadă roadele unei domnii hotărâte și pașnice, într-o țară respectată, doi boieri din neamul

Drăculeștilor, anume Neagoe vornicul și

Drăgan postelnicul, s-au ridicat împotriva lui

Radu vodă. Au strâns oști, în taină, și au venit

asupra voievodului, să-l alunge din scaunul domniei.

Era la sfârșitul anului 1528, în sărbătorile de iarnă. Răzvrățiții au atacat

Curtea domnească chiar în noaptea Anului

Nou. Radu vodă s-a bătut strașnic. Dar nu avea lângă sine decât o strajă mică. Văzând că va fi înfrânt, și-a luat feciorul, pe Vlad, și a trecut peste Dealul Negru să ajungă la

Râmnic. De aici voia să treacă la Craiova, unde erau prietenii și rudele lui Craioveștii, cu oaste bună.

Dar nepreitenii, știind asta, au gonit tare și l-au ajuns din urmă la Râmnicul Vâlcea.

Văzând că nu-i chip să scape, că i-au închis drumul spre Craiova, Radu vodă s-a îndreptat spre miazănoapte, să caute drum prin codri spre Tg. Jiu, ca de aici să-și deschidă calea tot spre Craiova.

Dar Neagoe și Drăgan, cu călăreți mulți și iuți, nu l-au slăbit de loc.

Deznădăjduit, Radu vodă a urcat, în mare grabă, sus, la mănăstirea Cetățuia, nu departe de Râmnicul Vâlcea. Zidită în vârful unui deal tuguat, ca un ou pe jumătate îngropat în pământ, mănăstirea era micuță, cu ziduri slabe în jur; ci voievodul nu credea că neprietenii lui vor fi atât de păgâni încât să-l omoare într-o mănăstire.

Cei doi Drăculești au pătruns fără greutate înăuntru.

Radu vodă i-a văzut furioși și-ndușmăniți ca lupii turbați. Să se lupte cu dâșii, nu putea:

aveau multă oaste, iar el avea doar câțiva slujitori credincioși și pe coconul Vlad, care era foarte tânăr. A căutat să se adăpostească în bisericuța mănăstirii.

Preotul l-a poftit chiar în altar.

Dar, în oarba lor mânie, înverșunare și ură, Neagoe și Drăgan n-au ținut seama de nimic. L-au brâncit pe preot, au îndepărtat slujitorii și s-au năpustit în altar, au tăiat capul voievodului și al copilului împrôșcând cu sânge nu numai lespezile, ci și pereții și icoanele aflate acolo.

Cel pe care nu izbutiseră să-l doboare din scaun nici Mehmed-beg, nici Soliman sultan, l-au răpus niște boieri haini, dornici de avuție, putere și mărire.

Astfel, în ziua de 2 ianuarie 1529, s-a petrecut o „mizerabilă crimă”, cum zice istoricul N. Iorga. O crimă sălbatică, unică în istoria noastră. Socotim însă că prin sabia acestor ucigași a lucrat tot mâna dușmanilor libertății țării și a poporului român. Ucigașii fost-au urâți și blestemați de popor. În schimb, Radu vodă a primit numele de Viteaz și a fost îngropat în biserica mănăstirii din Curtea de Argeș. Pe mormânt i s-a pus o lespede mare, pe care voievodul e sculptat călare, cu coroana domnească pe cap, cu buzduganul în dreapta și cu mantia fluturând în vânt, parc-ar pleca la luptă.

Pe lespede sunt încrustate numele celor douăzeci de localități unde și-a înfruntat dușmanii. E o adevărată pagină de cronică dăltuită în piatră. Inscripția se încheie cu o rugămintă a voievodului:

cei care vor veni, „după mine” să cate a se îngriji ca „acest mic loc de odihnă și casa oaselor mele să fie neclintită”. Ruga asta înseamnă dorința lui de a se păstra neștirbită țara și libertatea ei.

VISUL LUI PETRU RAREȘ

În a sa „O seamă de cuvinte”, pusă în fața letopiseșului, Ion Neculce povestește vreo patruzeci și două de întâmplări, „auzite din om în om, de oameni vechi și bătrâni”, care, până la el, nu fuseseră pomenite în cronică.

În una, istorisește despre momentul când Petru Rareș a fost ales domn la Moldova.

O socot vrednică de amintit, întrucât grăiește despre viața simplă, modestă și patriarhală dusă de oamenii de altă dată.

Chiar de cei care aveau să strălucească în paginile istoriei. Și-apoi, mi se pare că ne-ajută înțelegerea mai deplină a celui viteaz

oievod victorios la Feldioara, stăpân pe aproape o treime din Transilvania și ctitor de zidiri minunate, aproape tot așa de vestite ca și cele ctitorite de părintele său, Ștefan cel

Mare. Căci chipul frumos și falnic al lui Petru odă Rareș străjuie la Moldovița și la Humor, la Sf. Dumitru din Suceava și la Probota.

Dar ce ne povestește fsleculce cronicarul? Că, murind, pe neașteptate, Ștefăniță vodă, nepotul lui Ștefan cel Mare, boierii au căutat să pună domn tot din neam mușatin.

Și alt urmaș nu se afla fără numai Petru al

Răreșoaei, fiul din flori al voievodului, îngropat în 1504 sub lespede de marmură dela

Putna.

Cum se întâmpla ca feciorii domnești din afara legii să fie bănuți de cei legitimi, Petru Rareș n-a prea stat în Suceava, în vremea domniei fratelui său Bogdan și a nepotului Ștefăniță. Nu numai că nu l-ar fi privit cu ochi buni, ci poate l-ar fi dat chiar pe sama călăului. Prea era bine priceput în multe. Prea semăna cu strălucitul lui părinte.

Și prea era frumos și iscusit la vorbă, ca să nu câștige dragostea oamenilor.

Dacă așa stăteau lucrurile, Petru al

Răreșoaei a trecut la alte îndeletniciri. De pildă, negoțul cu pește. Cumpăra marfa asta din Galați, de la pescarii de pe Dunăre, și-o vindea în Iași, în Suceava ori în alte orșse și iarmaroace ale țării, până sus la Cernăuți și la Hotin. Și poate trecea chiar în Polonia, la

Liov, unde mulți boieri și neguțători români au vândut vite, pește, sare, miere și ceară.

Deci, când a murit Ștefăniță vodă, pe neașteptate, la anul 1527, în luna ianuarie, Rareș se întâmpla să fie „cu măjile lui la

Galați, la pește”, cum ne spune Neculce.

Încărcase zece care mari, harabale, trase de câte trei perechi de boi, toate pline vârf cu pește.

Drumul nu era ușor. Mai cu seamă la vreme de iarnă, ca aceea „cu îngheț și dezgheț, cu zloată și gloduri.

A ajuns Rareș cu harabalele cu pește la

Docolina, aproape de Iași. Aici a mers să se încălzească și să se hodiească, o noapte, înainte

de a intra în iarmaroc.

Noaptea Petru Rareș cică ar fi visat că dealurile din jurul Docolinei și dumbrăvile

Bârladului s-ar fi făcut toate de aur. Și străluceau, de-a minunea, la soare.

Deșteptându-se din somn, dimineața, s-ar fi gândit la acel vis și l-a povestit argaților și slujitorilor. Auzind, unul dintre slujitori i-a tălmăcit, zicând:

— Bun vis ai avut, jupâne. Și cred că om vinde peștele tot și cu un bun preț, îndată ce-om ajunge la Iași și la Suceava.

— Ei, dacă-i așa, înjuțați boii și să pornim la drum, fără zăbavă, a surâs Rareș.

Și, îndată, cele zece care, trase de șaizeci de boi, s-au înșirat pe cale, înainte către Iași.

Petru mergea călare înaintea convoiului, ca un stăpân ce era.

Dar iată că, pogorând vadul Docolinei, l-au întâmpinat carătă scumpă, mulți boieri mari și slujitori domnești, pe cai frumoși, bucștri. Și îndată ce l-au cunoscut, i s-au închinat, cu adânci plecăciuni, urându-i:

— Să trăiești, măria ta, întru mulți ani!

În întâia clipă, Rareș s-a spăimântat.

Dacă-s niscăi înșelători, veniți să-l prindă cu vorba ca poftitor de domnie și să-i pună gâtul sub sabie?

Că Ștefăniță vodă era cam prea tânăr și prea necugetat, cam viforos și răzbunător la sufletul lui.

Au un l-a ucis el pe bătrânul Arbore, hatman

și sfetnic de seamă, adevărat stâlp al boierimii moldovene, încă din vremea lui

Ștefan cel Mare?

Ci auzind că Ștefăniță vodă a pierit, tocmai când nimeni nu se aștepta, iar sfatul domnesc și mitropolitul i-au trimis lui, lui

Rareș haine scumpe domnești și carătă domnească, însoțită de slujitori mândri, poftindu-l să le fie domn vrednic și drept, s-a liniștit, s-a bucurat, a prins a râde și a zis:

— De mult așteptam eu una ca aceasta să vie... Și, iaca, a venit, când nici gândeam.

S-a îmbrăcat în straiile scumpe aduse de slujitori și a urcat în carăta domnească, să pornească spre Suceava.

Uimiți, argații priveau ca la o minune:

era aievea ori vis era? Stăpânul lor, măjer, „eguțătorde pește, urcat în rang de voievod?

Să fie adevărat ori nălucire?

Era adevărat. Stăpânul lor, os de domn, era domn. Le părea și bine și rău; dar nu cutezau a zice nimica.

Doar unul s-a smuls din cangea sfielii și-a întrebat cu oarecare nedumerire și durere:

— Dar noi, noi ce-om face, doamne, cu harabalele cu pește?

Petru vodă Rareș s-a uitat la dânsul, apoi la toți slujitorii, cu care ostenise de atâtea ori în treaba neguțătoriei. S-a uitat cu voie bună, cu prietenie și-a zis.

— Să fie ale voastre carăle cu pește, toate. Și

cu boi cu tot. Și veniți după mine, să vă fac cărți de scuteală, să nu dați nimica, nicio dare în zilele domniei mele...

Așa cică a început domnia strălucită a lui Petru Rareș, căruia scriitorul Barbu

Delavrancea i-a zis „Luceafărul”.

SUS, LA CICEU, ÎN CETATE

I-ai ardeau încă Dumitrițele prin grădini, în toamna aceea, când am trecut prin satele nășăudene din jurul Cetății

Ciceului.

Începuse bătaia neostoită între ostenita lumină a sfârșitului de octombrie și negurile cele vinete ale lui noiembrie; iar microbuzul ne purta când prin ochiurile de senin cu soare blajin, când prin oarbe pâlcuri de ceață, așternute în văi.

Copacii mai păstrează frunze ruginii ori galbene; iar brândușele liliachii mai scăpărau încă scânteii, în raze de soare trecător.

Ci noi urmăream, cu lacomă curiozitate, priveliștea și oamenii întâlniți în cale.

Cum nu mai trecusem pe-aici, colegii îmi dădeau lămuriri despre câte sate ale

Ciceului sunt și ce mare însemnătate a avut, cândva, Cetatea asta din Munții Nășăudului, acolo unde valea Someșului se rupe, prin înălțimi, de valea Vișeului.

Și, cumva, mă simțeam în satele mele nemțene, de la Humulești la Filioara și de la

Agapia-n Văratic, adică pe acolo unde domină Cetatea Neamțului. Pentru că și aici, în Nășăud și-

n Bistrița transilvană, oamenii sunt ca frații de la Moldova, iar cetățile ca surorile.

Și de-aici gândul parcă mi s-a așezat în pragul surpat al Cetății Ciceului, acolo sus, unde-am urcat cu amintirea lui Petru Rareș în inimi.

Zice Grigore Ureche despre acest

Petru voievod Rareș care, o bună bucată de vreme a ocârmuit o treime din

Transilvania: „altminteri era om cuvios și la poate lucrurile îndrăzneț și la cuvinte gata, de-l cunoștea toți că iaste harnic să domnească țara”.

Și stând jos, pe-o piatră aspră, din acelea din care meșterii satelor din jurul

Ciceului cioplesc râșnițe și pietre de moară, mi-am întors privirea spre cleanțul de stâncă, unde se mai păstrează o frântură de zid din vechea cetate. Și, în lumina gălbuie a soarelui, așezat pe muchia zării dinspre asfințit, am căutat să mi-l închipui pe neastâmpăratul voievod închis aici, între munți și ziduri, în acei ani grei dintre 1538 și 1541.

Se închisese aici în Ciceu, de răul trădătorilor și al mișeilor.

Se închisese aici după ce se bătuse cu leșii pentru Pocuția, după ce câștigase victoria de la Feldioara, ajutat de vornicul

Boldur, și după ce dăduse lui Ioan Zâpolya stăpânirea asupra Sighișoarei și Brașovului, când foarte bine ar fi putut să le păstreze pentru sine, cum a păstrat Bistrița, Rodna și

Ungurașul, cu peste o sută de sate înjur.

Închis aici, în munți, între zidurile cetății moștenite de la părintele său, Ștefan cel

Mare, Petru Rareș gândea, de bună seamă, la câte fapte a săvârșit și câte ziduri mândre a înălțat și câtă faimă a dobândit.

Gândea, mai ales, la acea oștire de

60.000, cu care a stat gata, în miazănoaptea Moldovei, să-l întâmpine, cu ageră spadă, pe Soliman Magnificul, așa cum părintele său, Ștefan vodă, îl întâmpinase pe Mahomed Cuceritorul.

Gândea, că pe tătarii veniți în sprijinul sultanului îi bătuse strașnic la Tărăsăuți.

Gândea că l-ar fi răpus și pe Soliman padișah cel Mare, dacă nu se întâmpla trădarea hatmanului Miha și a logofătului

Trotușan. Nu avusese știință despre mișeliile lor, s-o curme cu spada, cum de mai multe ori curmase asemenea nemernicie părintele său, Ștefan vodă.

Și silit a fost să lase Suceava și

Moldova la mâna sultanului și a hiclenilor și în cetatea Ciceului să caute adăpost.

Până aici a hălăduit prin munți, hăituit de neprieteni și de răuvoitori.

Și trei ani de zile s-a apărat aici, cu îndrăzneală și cu nădejdea că dreptatea lui va ieși iarăși la lumină. Aici l-a lovit Zâpolya, cel pe care, cu zece ani mai înainte, nu l-a lăsat să piară ucis de armatele împăratului

Ferdinand, cel care, alungat din Buda de

Soliman sultan cel Mare, era primit în

Transilvania, să se adăpostească.

S-a apărat Petru Rareș în Ciceu cu ajutorul țăranilor români din jurul cetății.

Și s-a apărat bine, pentru că acești țărani erau frații cei buni ai plăieșilor de la

Suceava ori ai vânătorilor de Neamț, care de mai multe ori își apăraseră voievodul – și libertatea, în umbra cetăților moldovene.

Aici, între zidurile Ciceului, cel care ctitorise atâtea frumuseți, visa să mai ctitorească multe încă. Nu se da bătut, în ciuda vrajbei și vrăjmășiei cu care-l răsplăteau dușmanii și foștii prieteni. Îi dădeau într-una ghes planurile lui mari și L

sprijineau românii din jur. Putea să bată

Zăpolya ori Martinuzzi cetatea cât or pofti; el, Petru vodă Rareș, crede în destinul său bun și face punte peste prăpăstiile nenorocirilor.

„Nădăjduim, scria el unui prieten, să fim ceea ce am fost și încă mai mult decât atât”.

Vorba asta tălmăcea nestrămutatu-i gând de a întări iară țara, de a o curăți de neghina trădării și a o pune în stare să înfrunte urgia semilunei.

Ciceul, unul din acele cuiburi de vulturi din miazănoaptea țării, l-a ocrotit și l-a ajutat să-i crească iarăși pene în aripi, să zboare spre scaunul ocârmuirii de la Suceava.

Trei ani Ciceul a fost, de fapt, capitala politicii lui Petru Rareș.

O cetate de scaun, pe pământ românesc, în vremuri de restriște.

Aflând despre tulburările din Suceava și

despre nemernicia trădătorilor care prădau și batjocoreau țara, Petru vodă Rareș a căutat să se împace cu sultanul.

Nu era ușor. Dimpotrivă: dacă mergea la Istanbul putea mai degrabă să-și piardă capul decât să dobândească iar domnia.

Totuși, Rareș a ieșit, pa, ascuns, din cetatea Ciceului, «înconjurată de dușmani, a călătorit, în taină, până la Istanbul, a cumpărat, cu bani, bunăvoința dregătorilor otomani și a pătruns la sultanul Soliman

Magnificul pe care, cu trei ani mai înainte, îl înfruntase cu sabia.

Se vede că voievodul român avea nu numai îndrăzneală, ci și darul vorbirii înțelepte, convingătoare. Căci sultanul, cât era de mândru, tot l-a ascultat și chiar i-a spus că i-ar îngădui să fie iarăși domn la

Moldova, dar îl împiedică un lucru:

— Am jurat să trec cu calul peste tine și...

Încă n-am trecut.

Era o piedică, în adevăr, foarte serioasă.

Sultanul jurase și mare greșală ar fi să nu țină jurământul. Dar mintea iscoditoare a voievodului a găsit o ieșire și a șoptit-o la urechea marelui vizir. Iar acesta a zâmbit și a rostit-o către sultan:

— Ei, mărite, lesne poți împlini acest legământ.

— Cum? a întrebat sultanul. Că dacă trec cu calul peste el, îl strivesc în copite și-l ucid. Iar dacă nu trec, îmi calc jurământul și râde lumea de

mine.

— Dacă voievodul intră sub un pod, a zis mai departe marele vizir, iar măriia ta treci de trei ori, călare, pe pod, îți împlinești jurământul: treci cu calul peste ghiaur. Ia

Istanbulul are multe poduri...

Și cică așa a făcut sultanul, iar Petru

Rareș și-a început a doua domnie.

Legenda asta nu vorbește însă nimic despre multele pungi de aur pe care a trebuit să le dea voievodul român, ca să potolească furia sultanului și s-o preschimbe în bunăvoință.

Oricum, domnia lui Petru Rareș a fost, cum scrie istoricul N. Iorga, o domnie

„Îndrăzneată, capabilă să înfrunte orice primejdie, dar să le și trezească atunci când nu veneau de la sine, a avut marele dar de a amesteca numele Moldovei și al neamului său, «valahii», în toate problemele mari ale timpului”.

Scriind capitolul „Când au murit Petru

vodă vleit 7045 (1546)”, Grigore Ureche cronicarul lămurește: „Pătru Vodă fiind bătrân de zile și căzând în boală grea, au plătit datoria sa... și cu cinste l-au îngropat în mănăstire în Proboță ce iaste făcută de dânsul, cu multă jale și plângere, ca după un părinte al său, carile n-au fost mai jos decât alții, ci au lătit hotarul țării...

Cu aceste gânduri am pogorât de la

Cetatea Ciceului.

Înserase de-a binelea.

Muchia zării, la asfințit era de aur și se

preschimba, repede, în aramă veche.

Pe dealuri, în cimitire, în acel ajun de sărbătoare, începeau să ardă făcliile, ca niște stelute sclipitoare, în jurul mormintelor.

Se descifra în amurg o priveriște de basm: parcă înviau mitologice spirite și dănuiau pe dealurile din jurul Cetății.

Se putea spune că-i o feerie de lumini minuscule, îmbuchetate, sub bolta înstelată, anume ca să concureze stelele.

Ci eu vedeam în luminițele țintirimului acel sâmbure de cult și de dragoste pentru acest pământ și pentru strămoșii care l-au muncit și apărat. Cred că așa vor fi luminat și în zilele când Petru Rareș se adăpostea la

Ciceu și-și număra bobii nădejdlor. Din flăcăruia lor clipitoare, va fi scos el suculețul cel dulce al încrederii în sine: „Voi fi ceea ce am fost și încă mai mult decât atât”. Și din miile și miile de făclioare risipite pe dealuri, sunt sigur că una, una măcar, ardea pentru cel și pentru cei care s-au jertfit pentru această țară și a ei libertate.

ION VODĂ ȘI PANA CRONICARULUI

S-a scris mult despre Ion vodă. Și se va mai scrie; atât în istorie, cât și în literatură. Îndrăzneala, energia, calitățile de conducător politic și comandant militar, eroismul în luptă și martirajul din final îl impun, ca și pe Mihai Viteazul, atenției obștești.

Venea la domnie după Bogdan

Lăpușneanu (1572) și a ocârmuit Moldova până „l-au rupt turcii cu două cămile” (1574),

facând loc la scaunul domniei lui Petru vodă zis Schiopul.

Dar cel dintâi care l-a urcat pe marele soclu al istoriei a fost Grigore Ureche, cronicarul. Deși nu l-a iubit, pentru că „din boieri și din cei de cinste sabia lui nu ieșea, și cu toate felurile de morți îi omora”, totuși cronicarul n-a putut să nu-i proslăvească, să nu-i admire faptele și războiul dus pentru libertate.

După consemnarea unor fapte de

„Astâmpărare cu sila a boierimii”, același cronicar însemna, cu pana tremurată de emoție, că Ion vodă „gândi ca să ție țara cu sabia”: adică s-o elibereze de sub stăpânirea sultanului. Iar pentru asta avea trebuință să înarmeze norodul cel mult și obidit.

Și toate rândurile ce urmează în cronică se înfățișează ca un adevărat discurs popular, unde voievodul lămurea norodul asupra marii nevoi de a lupta pentru libertatea și independența Moldovei.

Vorbirea voievodului avut-a mare izbândă. Scrie Ureche cu reținută admirație: „Așa Ion Vodă umplând pe toți cu nădejde, cu glas mare strigară că lângă dânsul vor peri toți, cum sau și întâmplat”.

Fierbintea nădejde a lui Ion vodă în victorie și marea lui bucurie că era înțeles de prieteni și de norod se străvede și în șirurile unde cronicarul descrie întâlnirea voievodului cu cei 1.200 de cazaci, veniți în ajutor.

Și, de-aici în colo, pana cronicarului aleargă pe pagini întregi fără osteneală, cum neostenit și

neînfricat era și eroul său.

Odihna țării scurtă a fost. Căci, „auzind împăratul turcesc de semeția lui Ion Vodă, și câtă pagubă i-au făcut, gândi ca să stropșească toată țara Moldovei, și pre hainul său, pe Ion Vodă să-l prinză”.

Cronicarul ascunde cât poate trădarea lui Ieremia, pârcălabul și portarul Sucevei;

dar nu mai cutează a tăcea asupra trădării marii boierimi care, „temându-se ca să nu cază în mreaja vrăjmașilor, au părăsit pe Ion

Vodă și au fugit la turci”...

Dar trădarea n-a slăbit voința de luptă a oamenilor de jos. Dimpotrivă: erau hotărâți mai bine „să moară decât să nu biruiască”.

Așa s-a desfășurat lupta de la „Iezerul

Cahul” și de la Roșcani, două din cele mai eroice și mai tragice bătălii, din tot lungul șir al războaielor duse de români pentru păstrarea ori cucerirea independenței.

În tot letopisețul până la Aron vodă nu găsim pagini mai frământate și mai patetice ca acelea în care Ureche povestește, „al patrulea război, când s-au bătut Ion Vodă cu turcii la Cahul, unde mai apoi i sau și prilejuit moartea groaznică”.

Tresăririle îndurate sau admirative înfloară pana bătrânului Ureche.

Admiră dârzenia cu care românii înfrântau tragerile artileriei otomane.

Făcând față cu eroism contraatacurilor, voievodul concentrează 20.000 ostași „și năvălind cu dânșii singur Ion vodă au luat puști ușoare

(tunuri mici) de la turci și legând tabăra s-au dus înapoi și s-au tras la un sat, la Roșcani, de s-au îngropat" (au intrat în șanțuri), unde mare nevoie avea de apă. Aici, împrejmuți de mulțimea cea mare a turcilor, arși de sete și de tăiușul iataganelor, s-au aparat românii trei zile și trei nopți. Nu puteau ieși din încercuire, fără „doar să zboare”. Ca să nu piară de sete, își umezeau buzele în roua așezată pe haine.

Urmează tocmeala cu comandantul turc Ahmed-pașa, care jură de șapte ori pe

Coran că, dacă voievodul se predă, îl va duce viu și nevătămat, la Țaringrad, iar oștenii vor fi lăsați slobozi, „volnici să se ducă la casele lor”.

Dar osmanlâul nu și-a ținut jurământul:

„Acolo, dacă l-au dobândit, adică au pus mâna pe Ion Vodă, cu multă mânie de către pașa, l-au dat de viu de l-au legat de coadele a doua cămile și l-au slobozit prin tabăra de l-au fărâmat”.

Da, în adevăr, „i s-au prilejuit și moarte”.

Îngrozitoare „ca nu altor creștini”.

Nu-l iubea Ureche cronicarul pe Ion vodă, că era boier din tagma celor loviți de politica populară a voievodului.

L-a numit „Cumplitul” dar cugetul și simță mântul obiectivității l-au îndemnat să-l

admire pentru curaj, bărbăție și pentru că a apărat dreptatea românească și libertatea moșiei.

Noi îl și admirăm, îl și iubim.

Jertfa lui Ion vodă în 1574, în acel străfund de

ev mediu, este una din pietrele de bazalt împurpurată de sânge, de la temelia libertății poporului nostru.

MIHAI VODĂ VITEAZUL, FAPTĂ ȘI SIMBOL

Auzit-ați de-un Mihai

Ce sare pe șapte cai

De strigă Stambulul! vai?

n istoria poporului roman, Mihai

Viteazul a fost, este și va fi faptă și simbol.

Într-un secol când a gândi și a înfăptui ceva în folosul libertății era o mare cutezanță, când a înșfăca arma ca s-o pui în slujba țării echivala cu iscălireă sentinței de moarte, într-un veac când osânza moleșise boierimea, când jaful otoman secătuisese țara, iar sărăcia chinuia oamenii, când capetele adânc se plecau să nu le taie iataganele, când nădejtile în miracolul eliberării se sleiseră ca fântânile în arșița secetei, atunci, în 1593, a urcat Mihai vodă pe tronul Țării

Românești.

A urcat pe un tron necuprins de șubred.

Îl șubrezișe Ștefan zis Surdul, Alexandru poreclit cel Rău și alții înaintea lor.

Dar Mihai vodă a întărit țara cu averi și oaste, în mai puțin de un an.

Și, într-un cețos noiembrie 1594, a început răfuiala cu Aliotmanul.

A pornit marea răscoală pentru libertatea politică a Țării Românești, a tuturor țărilor române, ca-n vrednicile vremi ale lui

Mircea Bătrânul, Iancu de Hunedoara ori

Ștefan cel Mare. Avea în juru-i buchet de boieri și căpitani tineri, de viteji ridicați mai de jos, mai aproape de plămada poporului:

Preda, Radu și Stroe Buzescu, Udrea
Băleanu, Stoichiță din Strâmba, Radu
Calomfirescu, Manta, Mihalcea, Teodosie
Rudeanu, Ioan Novocea, popa Farcaș, Bab
Novac.

L-au ajutat și vrednice femei: muma-Teodora, soția-Stanca, fiica-Florica, Sima, soția lui Stroe Buzescu.

În acel sfârșit de veac, în câțiva ani.

Mihai vodă și căpitanii lui au săvârșit mai multe și mai de neuitat fapte decât a putut săvârși întregul veac al XVI-lea, de la Radu cel Mare și Petru Rareș încoace: a reorganizat țara, a întărit armata, a câștigat mari, uimitoare victorii împotriva armtatelor sultanului, a unit cele trei țări române și s-a gătit de cea mai mare faptă a istoriei românești de până atunci: să poarte luptă comună, sub aceeași ocârmuire, pentru dobândirea libertății naționale.

I»

Faptele lui Mihai vodă au țâșnit, ca o explozie, în istorie. Și vreme de șase ani au pătruns în conștiința contemporanilor și în paginile letopisețelor, copleșindu-le cu îndrăzneala, eroismul, victoriile, suferințele, tragediile și lumina măreției lor.

Greu de spus ce a fost mai bun:

organizator, conducător de stat ori genial

comandant de oaste.

De obicei ni-l închipuim ca un ostaș:

„Dar nu un ostaș de pradă, scria N. Iorga, cum erau atâția pe vremea lui, cum era rivalul și ucigașul lui de mai târziu, G. Basta”, ci „un ostaș, în cel mai deplin și mai frumos înțeles al cuvântului”. Prin talentul, prin geniul de conducător de oaste, a cucerit lauri

Călugărenilor, ai Șelimbărului, ai Verbiei și ai Guruslăului.

Prin asta, în statuia și-n conștiința noastră, a tuturor, Mihai a ajuns să poarte barda înălțată spre cer, așa cum va fi înălțat-o în vârful Carpaților, s-o trăsnească în capul nevrednicilor.

A fost o fire pătimasă, nerăbdătoare, pripită uneori, dar totdeauna înaripată de marele vis al independenței țării. Și totdeauna vrednic să îplinească asemenea vis.

Și-a trăit viața ca o dezlănțuire de furtună, că o revărsare de foc.

Avea toate însușirile fizice și morale ca să se impună, ca să fie admirat, ca să biruie.

Dușmanii îl puteau urî; nevolnicii lăudăroși, ca Sigismund Báthory, îl puteau invidia și-și puteau închipui, în bolnava lor megalomanie, că-l au ca vasal; nobilimea maghiară, umflată de abuzul trufiei, îl putea socoti „un crai valah”, un „păstor” purtător de coroană; putea fi furioasă această nemeșime că poporul român, poporul iobagilor i-a așternut, în câteva săptămâni, Transilvania la picioare și i-a făcut impunătorul și entuziastul alai la intrarea triumfătoare în

Alba Iulia. Se puteau speria Movileștii și unii boieri moldoveni de vijelioasa-i înaintare în

Moldova; dar poporul îl primea cu brațele deschise, plăieșii de la Neamț cu strigăte de osana, sus pe creneluri, iar oștenii moldoveni cu fâlfâiri bucuroase de stindarde și cu căciuli înfipite în vârfuri de suliță.

Poate, în acel mai 1600, întâia oară vămile văzduhului carpatin au clocotit de strigăt frățesc: Trăiască Mihai vodă! Și la mare biruință să ne ducă"... Vor fi fost niște nobili plini de ifose care să urle de mânie că le-au căzut blazoanele în tină, dacă, înfrânți, au intrat sub „opinca valahă”. Dar cronifcarul

Baltasar Walter îl înfățișa pe Mihai vodă cu vorbe de laudă: „era vestit tuturor prin frumusețea armonioasă a trupului și prin statura lui mândră... drag tuturor celor buni pentru darurile înalte ale sufletului lui nobil cu adevărat, pornit chiar din fire să săvârșească isprăvi mari”.

Iar o foaie volantă, un diario, apărută în

Roma, în acea vreme exclama, cu emoție:

„Dacă a fost vreodată vreun principe în lume demn de glorie pentru acțiuni eroice, acesta e singnor Mihai, principele Valahiei”.

Dascăli, vlădici, cronicari români și greci alcătuiau epopeea faptelor lui a românilor ocârmuiți de el, asemuindu-l cu

Alexandru Machidonul ori cu Hanibal.

Și merita: el a fost cel dintâi care a iscălit, cu titlu unirii românești: domn al Țării

Românești, al Transilvaniei și a toată țara

Moldovei.

A fost un om mare, viteaz și drept.

Suflarea aprinsă a mâniei lui a înspăimântat pe mulți. Și îndeosebi pe otomani. Totuși, pe unii dintre trădători ca Dan vistierul și, mai ales, aga Leca, i-a îngăduit și iertat prea mult. Fie că avea mare nevoie de oameni, fie că viclenia lor doveditu – s-a mai dibace decât puterea lui Mihai vodă de a pătrunde înăuntrul sufletului oamenilor, fie că trebuia să se supună moralei acelei vremi care/

privea trădarea și omorul drept mijloace de guvernare despotică.

De bună seamă, ca orice mare personalitate, Mihai Viteazul a săvârșit și greșeli. Unele au ținut de epoca feudală în care a trăit. Altele, de oamenii care l-au înconjurat. A apărat, întâi, interesele generale ale boierimii din care făcea parte.

S-a aplecat cu mai puțină înțelegere asupra nevoilor și durerilor maselor țărănești.

Stihuatorul popular l-a jedecat cu luciditate:

El e domnul cel vestit, Care-n lume a venit

Pe luptat și biruit...

Și a regretat, cu șfichi de dojenitoare întrebare:

Alelei, Mihai, Mihai!

Căci de noi milă nu ai

Să ne scapi de-a mar și vai!...

Așa s-a făcut că, tocmai când era în culmea gloriei, străluminat fiind de fierbintele lui vis: Unirea tuturor românilor sub aceeași frățescă ocârmuire, lui Mihai vodă i-a lipsit tocmai sprijinul

maselor de țărani, care ca și el, voiau libertate și Unire.

Totuși, în 1600, Mihai Viteazul era personalitatea cea mai puternică și mai multilaterală, nu numai de pe plaiurile românești, ci din întreaga Europă. Răzbind zeci și zeci de interese potrivnice, de intrigi, de viclenii, de crâncene trădări, înfruntând mai ales marea putere otomană, Mihai a stârnit inerția veacului, a pus în mișcare popoarele și a scăpărat, în istoria română și în cea universală, lumina libertății.

(44)

Când l-au hăcuit halebardele mercenarilor lui Basta, acolo, în fața cortului de la

Câmpia Turdei, Mihai era singur, cu dreptatea cauzei în față, ca un scut și ca o făclie.

Cronicarul l-a plâns, ca și întregul popor. „Și căzu trupul lui cel frumos ca un copac, pentru că nu știuse, nici se prilejise sabia lui cea iute în mâna lui cea vitează”.

Da: „viteaz era cât poate să fie cineva, aprecia și N. Iorga. Ceva mai ascuns, mai prevăzător, gata la minciuni să fi fost și la călcarea jurămintelor, stăpânirea lui s-ar fi prelungit. Dar amintirea i-ar fi rămas alta, și el n-ar fi, cum este, un chip de curată și desăvârșită poezie tragică”.

Bestiile care l-au ucis și batjocorit la

Turda au lucrat sub puterea invidiei. Cum spune cronicarul: „că așa au lucrat pizma încă din începutul lumii... pizma au pierdut pe mulți bărbați, fără de vină, ca și acesta. Că era ajutor creștinilor și sta tare ca un viteaz bun pentru ei,

cât făcuse pre turci de tremura de frica lor... Și rămaseră creștinii și mai vârtos Tara Românească săraci de i dânsul...”

Azi poporul nostru-i mai bogat cu personalitatea, cu lumina ei, cu fapta și cu simbolul faptei lui și a poporului de la 1600.

De atunci, niciun român n-a mai putut gândi

Unirea fără uriașa lui personalitate, fără paloșul sau securea lui ridicată spre cerul dreptății.

Istoricul german Johann Christian Engel a scris despre Mihai Viteazul: „Să depunem flori pe mormântul acestui domn de mare însemnătate pentru istoria lumii, căci el a ajutat* și a ajutat puternic, să se aperse

Europa de otomani, și de nu s-ar fi născut în timpuri atât de grele, acest bărbat ar fi făcut minuni și posteritatea l-ar fi pus alături de

Temistocle și de Iancu de la Hunedoara”.

Oare această simbolică personalitate ți-ar merita o statuie și sus pe Tâmpa, să-și străludească minunata-i halebardă spre toate zărilor românești, eternizând, și acolo, în bronz, neuitata clipă a lui 1600?

O TRAGICĂ SPAIMĂ, CU URMĂRI

CEVA MAI NOROCOASE

YKĂ Pă povestim, după cronica lui

Miron Costin, o întâmplare de la începutul veacului al XVII-lea, din care va să înțelegem cam cum trăiau domniile și poporul din țările române, în vremea stăpânirii otomane.

Faptele s-au petrecut aievea, în Moldova, în anul 1633, adică în vremea celei de-a doua domnii a lui Miron vodă din

Bârnova zis Barnovschi.

Acest domn s-a purtat, ca și în prima domnie, ca un domn bun, înțelept: a mai scăzut ceva din dările cele grele puse de predecesorul său, Radu Mihnea; a mai lăsat oarecare „slobozenie” satelor. Prin asemenea măsuri - înseamnă cronicarul Miron

Costin - până într-un an, țara se umplu „de oameni și de tot belșugul”.

Și ca om, Miron vodă se înfățișa simpatic. Tot Miron Costin i-a zugrăvit chipul într-o singură frază: „Era la hirea sa

Barnovschi vodă foarte trufaș și la portul hainelor mândru, iar la inimă foarte dreptu și nelacom și blând”. Dar, spune mai departe cronicarul, pe cât de bun și priceput se arăta față de țară, pe atât de slab, de nepregătit s-a dovedit Miron vodă Barnovschi în lupta cu intrigile țarigrădene pentru domnia Moldovei.

Unui prieten polon care-l sfătuia să nu mai urce a doua oară, în scaunul domniei, Miron Barnovschi i-a răspuns: „Dulce este domnia din Moldova”. Prietenul leah a adăugat însă o vorbă aspră, de rău prevestitoare: „fără și obezile turcești încă sunt grele”.

Pentru Miron vodă Barnovschi aceste

„Obezi” sau cătușe s-au dovedit chiar fatale.

În adevăr, din pricină că era prieten cu polonii, din pricina intrigilor vornicului Lupu,

viitorul Vasile vodă Lupu, sultanul l-a chemat pe Miron vodă la Istanbul și l-a decapitat, în piațeta din fața Seraiului, ca pe un fel de

Brâncoveanu al Moldovei.

Crima s-a săvârșit într-o zi fierbinte, de la începutul lui iulie 1633.

Toți boierii veniți cu dânsul, printre care se afla și Costin postelnicul, tatăl cronicarului

Miron Costin, au fost închiși la Edicule, adică la închisoarea celor Șapte Turnuri.

Trupul lui Miron vodă Barnovschi a zăcut înaintea curții sultanului „până în desară”, adică până când vizirul s-a îndurat să-l scoată pe Costin din închisoare, să-i poruncească să ridice trupul, „oasele” cum scrie cronica, nenorocitului voievod de la locul osândeii și să-l îngroape, unde-o ști și cât mai repede.

Îngroparea venea totuși ca un fel de privilegiu pentru bietul domnitor; alți pedepsiți de sultan cu moartea erau aruncați, fără milă, în Bosfor, hrană la pești.

A ridicat deci Costin postelnicul cu grijă, cu teamă, cu frângere de inimă trupul nevinovatului domn, așa de mândru în portul hainelor, așa de drept, de nelacom și de blând, vestit ctitor de zidiri mărețe și l-a îngropat în Patriarhie.

Mă rog, în atâta nenorocire era și asta o mângâiere.

Boierii au rămas în închisoare.

Când l-au scos de acolo pe Costin să împlinească slujba îngropării, ceaușul otoman și-a întrebat superiorii dacă să-l poarte prin oraș cu

strajă ori fără. Răspunsul a fost o întrebare: „Unde să fugă sărmanul?”

Deci a umblat Costin prin Istanbul fără pază.

După ce a „astrucat oasele” lui Miron vodă, adică după înmormântare, postelnicul

Costin, ce să facă?

„Au venit ca oaia singur la închisoare”, zice cronicarul. Și acolo, împreună cu ceilalți boieri, își aștepta osânda: nu putea întârzia prea mult. Niciun boier român nu mai nutrea vreo nădejde.

Dar iată că, în a treia noapte „după astrucarea lui Barnovschi vodă”, plimbându-se pe

Bosfor, sultanul își amintește de osânda lui

Miron vodă. Și, cum zice Miron Costin: „au întrebat pe vizirul: „Așezat-au domn la

Moldova, în locul ghiaurului ce-au pierit?”

Vizirul a răspuns: „Nu; n-am primit poruncă pe cine să așez domn în acea țară”. „Cheamă pre ghiaurii, a poruncit sultanul, ce-s boieri acei țări și pe cine or vrea ei să-și aleagă domn, să le hievdatu”.

Și cum poruncile împărătești cuvine-se repede a fi împlinite, chiar în noaptea aceea vizirul a trimis un ceauș să-l scoată pe Costin postelnicul din închisoare și grabnic să-l aducă la dânsul.

Va fi fost aceea o înstelată noapte de vară pogrâtă, ca un vâl ocrotitor, peste minunata frumusețe a cornului de aur și a

Bosforului.

Dar Costin și toți boierii închiși la Șapte

Turnuri nu puteau vedea acele frumuseți. Se

încredințaseră că le-a sunat ceasul cel de pe urmă. Și de bună seamă li s-ar fi cerut necuprinsă tărie de cuget să mai poată admira frumusețea firii, când, credeau ei, satârul gealatului îi aștepta la ușă. Mai firești sunt, în asemenea clipe, oftările cele amare și gemetele cele grele. Și mai cu osebire se frământa și se blestema boierul Costin postelnicul care, după înmormântarea lui

Miron vodă ar fi putut fugi, că nu-l păzise nimeni.

Și tocmai când socotea că trebuie să-și încheie toate socotelile din lumea asta, iată că-l scot iar din închisoare și-l duc înaintea marelui vizir. „Vădit lucru, și-a zis Costin postelnicul, mă vor chinui cumplit, ca pe hoții de cai, să destăinui ascunzișul averilor domnești. Că l-au știut otomanii pe Miron vodă luxos și bogat. Și cred că eu cunosc locul unde și-a ascuns aurul, giuvaericelele.

Jur că nu știu. Și pe urmă, chiar dacă spun și chiar dacă nu spun, tot mă îneacă în Bosfor ori în țapă mă trag. Că așa-i legea turcească...” Așa se va fi gândit Costin postelnicul, chinuit de cumplite spaime.

Dar, poftim: a ajuns în fața marelui vizir.

Cronicarul nu spune, anume, la care ceas din noapte era. Destul că boierul moldovean, la nimica bun nu se putea aștepta. Binele vine greu ziua, pe lumină;

darmite în puterea nopții. Costin, deci, își aștepta, tremurând, moartea. Scăpare, în niciun chip.

Dar, spre marea-i uimire, în loc de vorbă răstită, în loc de călău, în loc de amenințarea cu moartea, marele vizir rostește, cu glas blând, vorbe domoale și chiar prietenești, pe care le scot din cronica lui Miron Costin, adică a fiului postelnicului:

„Lată că împăratul (adică sultanul) vă iartă capetele, a zis marele vizir, și sunteți de acum slobozi și să mergeți să vă alegeți domn, pre cine veți pofti”.

Putea să leșine Costin postelnicul de uimire și de bucurie.

Putea să chiuie.

Putea să nu se încreadă: dac-o fi și asta vreo capcană a vicleniei?

Zice Miron cronicarul, mai departe:

„Întorsu Costin postelnicul din spaimă cu bucurie de la vizirul la ceilalți boieri ce era închiși, le-au spus vestea”.

De bună seamă greu le-a venit boierilor să creadă că nu-i vreo farsă tragică, vreo minciună, vreo batjocoră. Că nu-i vreo perfidă prefăcătorie, să le smulgă știri despre averea lui Miron vodă Barnovschi.

Cum se poate? Dregătorii unui voievod decapitat, ținuti atâtea zile închiși, amenințați în fiecare clipă cu pierderea silnică a vieții, așa dintr-odată, să fie eliberați și invitați să-și aleagă domnul, domnul pe care-l vor vrea?

De necrezut!

Și totuși era adevărat.

S-au sfătuit, în grabă, boierii și s-au oprit

asupra lui Moise Movilă, aflat chiar atunci în

Țarigrad și era bine văzut de sultan. Astfel l-au ales a doua oară domn al Moldovei.

Întâmplarea sfârșește cu o mare și plăcută surpriză și pentru boieri și pentru

Moise Movilă.

Dar mai ales pentru cei cinci boieri. „Nu ieșea suspinul dintre toți, pentru moartea lui

Barnovschi vodă”, scrie Miron Costin, și nu le trecuse încă marea spaimă a propriei lor morți de mâna călăului, că iată, au voie să-și aleagă domnul pe care-l vor, și îl aleg, cu adevărat, fără gâlgeavă. Se pot deci întoarce slobozi, sănătoși și teferi acasă cu un domn nou, un domn al lor.

Singurul aflat, deocamdată, în mare jeluire era Lupu vornicul, păgubaș în această partidă de tragică și comică întrecere între concurenții la tronul Moldovei.

j

Am povestit această întâmplare din istorie ca să se vadă câte nenorociri pândesc o țară și un popor, când se află sub stăpânire străină. De altfel sunt încredințat că pățania tatălui său, povestită de bună seamă, în familie, l-a făcut pe Miron Costin cronicarul să se străduiască a fi un mare cărturar care să lupte, cu pana și cu spada, pentru scuturarea jugului otoman.

UN DOMN SĂRAC ȘI BUN

e cronică bogată în fapte, în întâmplări și în figuri umane, ce istorie plină de contraste avem...

Din mai 1666 până în noiembrie 1669, la Moldova a domnit Iliș vodă Alexandru. A

ocârmuit țara între cele două domnii ale hapsânului și foarte bogatului Gheorghe

Duca vodă. Și a fost, acest voievod, din toate punctele de vedere, antipodul lui Duca vodă. Vrednic de povestit este felul cum a dobândit el domnia țării. Pentru că a dobândit-o într-un chip deosebit. Am zice chiar... nostim.

Mazilindu-l pe Gheorghe Duca vodă, pentru că nu s-a înțeles din preț, adică a găsit haraciul prea mic, cică sultanul ar fi întrebat pe marele vizir: „Ce domn se află aici la Țarigrad mazâl!?”

Marele vizir a trimis în grabă ceauși întru căutare prin oraș, să găsească foști domni maziliți, adică scoși din domnie. L-au aflat doar pe Iliăș care, tocmai când îl descopereau oamenii sultanului, își înmormânta părintele, pe Alexandru vodă.

Și „rămânând și la mare lipsă și cu datorii multe, zice Neculce, despre cum este obiceiul domnilor celor mazâli, de rămân săraci după ce se mazălesc din blăstămul cel mare al oamenilor”, Iliăș se temea foarte tare de creditori. Fugea de ei mai rău ca dracul de tămâie, cum se zice.

Când a auzit că vine ceaușul împărătesc, l-a apucat groaza. Și „părându-i-se că sunt niscareva datornici, s-a ascuns în podul casii”, povestește alt cronicar, Radu

Popescu. Mă rog, multora le era milă de soarta acestui beizade, adică fiu de domn, pribeag în Țarigrad și sărac vândut; sărac ca un șoarece de... moschee.

Deci fusese mazâlit un domn care

„Avea învățătură” de la Vasile vodă Lupu și știa foarte bine să încropească averi, și a și încropit într-adevăr averi uriașe. Fusesse scos din scaun un om cu ambiții de a ajunge crai, adică rege, pretinzând că poate ocârmui, direct ori indirect, toate cele trei țări române. Se lua ocârmuirea din mâna unui voievod care a știut să cumpere, cu bani grei, patru rânduri de domnii. Se îndepărta un profitor de glorie și de averi, cum rar se întâlnesc în viața unei țări, și a știut, mulți ani, să scalde Seraiul în aur. Iar acest

Gheorghe Duca vodă era înlocuit cu un pârlit de beizade, pribeag, fugărit de nemiloșii creditorii, să-l sfeterisească și de straiul de pe dânsul și chiar de firavele-i zile.

Că așa era proclama seminația a cămătarilor.

Scrive Radu Popescu despre acest Iliș vodă: „Și până nu s-au dovedit bine că-l cheamă să-l facă domn la Moldova, nu s-a pogorât din pod”.

Pare un joc de copii: un viitor voievod ascuns în pod.

O întâmplare caraghioasă și poate chiar oarecum duioasă. Cronicarul lasă a se crede că dacă sultanul nu făcea întrebare despre vreun domn mazil aflat în Țarigrad, probabil că beizade Iliș, fiul lui Alexandru vodă, pierdea, ca atâtea zeci de feciori de domn, în sărăcia din Fanar sau în surghiunul dela Alep.

Lui Iliș însă soarta i-a oferit o scurtă domnie.

Ca domn, spune Neculce, „îi avea în cinste pre boieri, numai fiind născut, crescut în Țarigrad, nu știa limba țării, ce grația cu tălmăciu la divan”.

Cronicarul Radu Popescu face asupra acestui domnitor o seamă de aprecieri, pe care le înșir, pentru că țin de conturarea mai precisă a personajului de care-i vorba în această scurtă povestire: „Deci, făcându-l domn și mergând în țară, multe milostenii făcea săracilor, și mult bine țării. Atât au fost de milostiv, cât, șazănd la divan, ducea punga cu bani lângă dânsul și, de se întâmpla să tragă vreun datornic, vreun sărac, că nu avea cu ce să plătească, scotea el bani de ai lui și plătea”.

(50)

Încă o dovadă că, în viața-i țarigrădeană, «căpătase spaima, groaza de cămătari.

Și poate nu-i chiar zadarnic a aminti și considerația din concluzia trasă de cronicar:

„Acest fel dă om au fost llias vodă; dar cei buni nu trăiesc mult cu norocire: „Cum și pe acesta curând iar l-au mazălit și s-au dus sărac la Țarigrad, iar, cum au fost, și în sărăcie au murit, rămânându-i un făt și o fată, carii trăia den mila credincioșilor”.

Cu bani din belșug jăcmăniți de pe spinarea norodului, plătiți sultanului și marelui vizir, Duca vodă a luat din nou scaunul domniei. Urmărea, de bună seamă, să-și sporească averile și mai mult. Și tot pe spinarea celor mulți. Birurile sunt lacrămile săracilor, scrie tot cronicarul. Dar așa a fost istoria noastră: „Câmpul se hrănește din ploi, țarinile neamului din lacrimi și sânge. Nu te mira că nu răsare nimic unde s-au jucat numai raze de soare...”

Pe pământul patriei noastre au trecut și râsul și jalea și razele soarelui și durerea și sângele și lacrimile; iar toate acestea ni l-au făcut încă mai neprețuit de scump și de drag.

CHIPUL LUI HOREA

Creceam, odată, acum câțiva ani, prin cimitirul din Țebea. Voiam să mai văd o dată și încă o dată, gorunul lui Horea și mormântul lui avram Iancu.

După ce am privit îndelung la acele cutremurătoare semne ale trecutului nostru eroic, am mai stat oleacă de vorbă cu mine însumi.

Între timp, în țințirim a intrat o bătrânică în opinci, cămașă albă, fotă și broboadă neagră. A privit și ea mormintele, tunurile, copacii. Și parcă șoptea ceva, în sine, cum fac bătrânii când sunt emoționați, când

j

trăiesc ceva intens și adânc. Apoi s-a apropiat de gorunul lui Horea, și-a răzimat tâmpla de scoarța lui zgrunțuroasă și a stat așa, îndelungă vreme, cu capul plecat, cu privirea în pământ. M-am apropiat de dânsa și, cu oarecare sfială, am întrebat-o:

— Ce faci, mătușică?

A ridicat privirea spre mine, m-a cercetat cu blândețe, câteva clipe și mi-a dat răspuns:

— Gândesc la omu' ista, la Horea, că mult or suferit, doamne, doamne... Pentru noi or suferit.

De asta venise în acest țințirim: să gândească la suferința celui pe care nemeșii l-au strivit, de viu, cu roata.

Când gândesc la Horea, la momentul istoric în care a trăit și căruia i-a împrumutat drama și sângele și viața, dau dreptate bătrânei care așa de pios vorbea despre suferințele lui Horea. Și totodată dau dreptate unui cărturar francez care spunea că: „Istoria este romanul spiritului uman și romanele sunt istoria inimii”. Dară aceste romane cu lacrimi și sânge se scriu.

Ce-a fost, în fond, Horea în romanul sufletului românesc? A fost cel care, la 31 octombrie 1784, a aprins între stâncile

Apusenilor pârjolul răzmeriței, și-apoi l-a întins peste aproape toată Transilvania. Cum spunea tot un francez, Brissot, într-o scriere unde pleda, în 1785, pentru Horea. A stârnit acea „furtună binefăcătoare, care curăță aerul de miasme, ca o criză care scoate pe om din letargie”.

Nu știm numele celui care l-a vândut pe

Horea pentru 300 de galbeni, de i-au aflat dușmanii ascunzișul din codrul secular al

Scorăcetglui, pe muntele Drăgoiasa, în acel sfârșit de decembrie 1784.

Nici ce acte ori scrisori tainice aruncat-a

Horea în focul din preajmă, foc care-l încălzea și-l mângâia în gerul și în pustietatea siluie a pădurii.

Dar știm că, dacă asupra lui Cloșca s-au găsit 6 florini, în șerparul și chimirul lui Horea potrivnicii au aflat doar fluierul. Vasile Nicola

Urs a horit până-n clipa când cătușele i-au încremenit mâinile la spate.

Dosarul judecății, încheiat în ianuarie și februarie 1785, arată că lui Horea i s-au pus

118 întrebări. Dar n-a răspuns la niciuna. A

stăruit într-un mutism eroic. Sau dacă a dat câteva replici, acestea au fost scurte și aspre, necruțătoare, tăioase.

Caut să mi-l închipui pe Horea și recitesc portretul făcut de o cronică anonimă din Sibiu, cronică apărută în 1785:

„Privirea lui este întunecată și melancolică, cu ochiul ager și pătrunzător. O stăruitoare seriozitate a tras mîndre multe brazde pe fața și fruntea sa. O barbă neagră și subțire îi umbrește și întunecă și mai mult fizionomia.

Configurația capului e prelungă, fața ovală, cu o frunte puternică, deși nu prea înaltă, cu sprânceana bine potrivită. Nasul ca de șoim este îngust, arcuit și deosebit de fin, la rădăcină foarte ascuțit. Gura bine proporționată are o linie spiritualizată. Profilul frumos cu bărbia ascuțită se potrivește foarte bine cu fruntea și, mai cu seamă cu chipul său oval.

Gâtul lung și drept este într-adevăr foarte frumos. Întreaga ținută arată, după principiile fizionomice, că figura aceasta nu poartă un cap comun. Ochii negri nu sunt prea mari, însă plini de foc observând tot și oprindu-se instantaneu. Părul este castaniu deschis, scurt și moale. La fel sunt genele, sprâncenele și mustața. Horea este de statură mijlocie, zveltă. În general, toată osatura corpului său cu pieptul și umerii solizi și tari ne înfățișează un bărbat plăcut și bine zidit care când

merge sau stă se ține totdeauna drept. Nu pare mai mult de 48 cel mult 50 de ani. Portul lui obișnuit era cel din domeniul Zlatnei; un suman negru, lung până aproape de genunchi, pe ambele aripi împodobit de cusături albastre. Purta căciulă neagră și de obicei ținea în mână o nuia de alun. Tot astfel era îmbrăcat și când a fost prins, doar că în loc de suman, fiindcă era iarnă, purta un cojoc de blană de oaie”.

Nu cred că sasul, zugrăvitorul în cuvinte al acestui amănunțit portret, l-a iubit pe

Horea, pe cel care, în toamna anului 1784, a aprins pârlolul luptei revoluționare în

Transilvania. Mai degrabă s-a temut de el.

Dar ce chip demn, ales, fermecător și luminos i-a zugrăvit...

Chipul eroului popular care, ridicând iobăgimea la luptă pentru dreptate socială și națională, a săvârșit o faptă de răsunet

European.

Căci răscoala condusă de Horea, Cloșca și Crișan a fost un adevărat preludiu la revoluția franceză din 1789.

Dar mă mai întreb: Cum va fi arătat oare acea zi de 28 februarie, când străjerii l-au scos pe Horea și pe Cloșca din temnița din

Turnul porții Sf. Gheorghe al Cetății Alba Iulia și l-au urcat pe eșafod, acolo pe tăpșanul numit la „Furci”, lângă cetatea Albei Iulia?

Va fi nins?

Va fi zâmbit soarele?

Se vor fi rotit nori de viscol în jurul

Detunatelor? Nu știm. Dar știm că 2.515 inimi de țărani, din 419 sate, aduși sub lance și baionetă împărătească, mult au plâns și au sângerat atunci.

Au numărat loviturile date cu roata peste trupurile vii: douăzeci lui Cloșca până și-a dat sufletul.

Au privit la Horea, cum sta neclintit sub ascuțișul durerii, a crâncenei dureri din strivirea oaselor. N-a șovăit. Nu s-a văietat.

N-a gamut. N-a blestemat. Doar, după ce a primit întâia lovitură peste fluierul piciorului drept, și-a murmurat crezul cu buzele arse de durere, marele crez al luptei și al jertfei sale: „Mor pentru popor!...”

Ce instrument ar putea tălmăci acele dureri și acel adevăr?

Trimbata?

Buciumul?

Poate fluierul. Numai fluierul. Căci

Horea întâi pe vrană de fluier și-a spus bucuria și-amarul. Dar glasul fluierului a fost lărgit de tulnicile Apusenilor și toate stâncile

Detunatei au gemut de mânie și durere.

Un poet maghiar, convins de dreptatea crezului iobagilor răsculați, a scris atunci:

„Pe Horea nu l-a îngropat nimeni. Sufletul lui zboară pribeag și astăzi într-unul din vulturi
Carpaților”.

Da: Horea, acel țăran cu inimă de aur,

îmbrăcat în suman negru sărăduit cu albastru, își tălmăcea bucuria și-amarul pe vrană de fluier.

Lancea i-au pus-o în mâini numai ticăloșia și nedreptatea dușmanilor omeniei.

De aceea poate, măcar odată pe an, în februarie, să gândim la chipul și la supliciul lui Horea. Și gândul să fie atât de fierbinte încât să topească troienele uitării, oricât de groase le-ar fi viscolit anii și veacurile.

Căci chipul lui Horea este, pentru noi unul din luceferii istoriei care împrășcă și va împrășca scânteii de lumină peste veacuri.

(55)

ANA IPĂȚESCU

fost eroina unui moment: eroina zilei de 9 iunie 1848.

Un moment hotărâtor pentru revoluție.

Reacțiunea, în frunte cu coloneii j

Solomon și Odobescu, arestase guvernul provizoriu, guvernul revoluției, guvernul aclamat de popor la 11 iunie 1848, conducătorul venit la putere în acea zi minunată câștigată de mulțimea bucureșteană, când steagurile tricolore ale libertății inundaseră orașul și-i puseseră aripi revoluționare.

Încrezător în dreptatea cauzei, guvernul provizoriu nu-și luase cele mai potrivite măsuri de apărare.

Reacțiunea care pândea din umbră, lingându-și rănila înfrângerii de la 11 iunie, a sărit lupește asupra lui, să-l doboare.

Revoluționarii au chemat poporul la luptă.

Poporul a sărit, să-și împlinească datoria.

Dar reacțiunea avea puști. Și tunuri. Și gloanțe. Colonelul Solomon ordonase să se tragă, fără milă:

— În carne!

Mulțimea, slab armată, șovăie.

Dă înapoi, cu spaimă.

Reacțiunea triumfă.

Cerul nădejdlor se întunecă. Baionetele în slujba boierimii au arestat guvernul provizoriu și au ajuns stăpâne în palat. Se pare că revoluția a pierdut partida. Că nu mai este nimic de făcut.

În acel moment greu, dureros, frânt, o femeie înaltă, frumoasă, cu ochi ca para focului, cu părul ca flacăra neagră, cu două pistoale în mâini, cu pas hotărât se ivește în fața mulțimii și strigă cu glas puternic, electrizant:

— Curaj, băieți!... Moarte trădătorilor.

Și, deodată, acest strigăt, acest gest, acest pas al unei femei bărbătoase răsucesc starea de spirit a mulțimii. Pumnii se strâng.

Cugetele nu mai ezită. Pașii pornesc iară înainte. Gloanțele nu mai îngrozesc.

Chiardacă ucid. Și ucid.

Răcnetele coloneilor reacționari nu mai i sperie.

Chiar dacă sunt susținute de gloanțe.

Soldații nu mai trag. Chiar dacă primesc furioase porunci, să tragă „în carne!”

Poporul vine ca un val și-l mătură din fața

palatului.

În fruntea valului, o strălucitoare femeie cu ochii ca para focului, cu păr ca flacăra neagră, cu glas puternic, electrizant, cu pas hotărât:

— Curaj, băieți!

Mulțimea răpune reacțiunea și-o alungă din palat. Guvernul revoluționar e iar liber și aclamat de popor.

Uneltele reacțiunii se ascund în găuri de șobolani.

Revoluția-i salvată.

j

Femeia energică, hotărâtă, demnă, îndrăzneată, își așază pistoalele la brâu și se întoarce acasă. Are treburi multe în gospodărie: soțul și cumnații și alți membri ai familiei Ipătescu, toți sunt angajați în revoluție.

Nu pozează în eroină, deși este.

Nu așteaptă nicio recompensă, deși merită.

Nu râvnește glorie, deși a dobândit-o cu riscul vieții. Ziariștii îi descriu fapta; poeții i-o cântă cu înflăcărare.

Pe tot pământul românesc Ana

Ipătescu a devenit zâna bună care a salvat libertatea.

A ajuns să fie simbolul libertății însăși în țară și chiar în afară.

De pildă, revoluționarii din Viena, ca să-și însuflețească propria lor luptă, povestesc pe larg fapta Anei și-o tipăresc în 40.000 de foi volante,

menite să ducă faima româncii revoluționare în lume, s-o pecetluiească în hrisoavele istoriei.

Ana Ipătescu a fost eroina unui moment. A unui moment mare, revoluționar.

j

Destul ca să nu fie uitată niciodată.

(56)

BUCIUMANELE DIN MĂRIȘEL

„Să nu crezi, amice, că războiul cu moții este o vânătoare de guzgani... în munți fiecare tufiș, fiecare movilă, fiecare stâncă trebuie cucerită pe rând și după ce le-ai cucerit nu ești sigur de nimic, căci, pe drumuri cunoscute numai de el, moțul îți apare în spate. Numai acel punct poți să-l consideri ca al tău, pe care te afli în ultimul moment. Între Zlatna și Abrud este un defileu îngust, numai pe acesta ar trebui să-l vezi pentru a te putea convinge de importanța războiului cu moții. Închipuiește-ți o vale adâncă, lungă de patru ceasuri, înconjurată de munți înalți, adaugă baricade, poduri stricate și după fiecare copac câte un valah care caută să-ți răpuie viața și vei avea o idee despre acest război...”

(Din Scrisoarea căpitanului Gabany, unul din cei care n-au înțeles că și românii au dreptul la libertate, scrisă în vara anului 1849, din Munții Apuseni.)

! ca în mai, 1849. În Munții Apuseni înfrunziseră carpenii, fagii și stejarii. În poiene scânteiau, albi, bumbișorii și, aurii, florile de păpădie. Pe stânci, sus, vulturii își rânduiau cuiburile și scrutau înălțimile și văgăunele cu ochi

pătrunzători, ca niște fulgere negre. Păreau ciudat de neliniștite.

De-un an și mai bine, în munții silhiei se întâmpla ceva, ca nealțădată. Mai întâi oameni mulți; furnicau de colo-colo, când pe culmi, când în cete mari, cu sunete, când în grupuri mici, de câte cinci-șase. Unii călări pe cai mărunți și iuți; alții pe jos, cu pași sprinteni de jderi, gata să se cațere pe stânci, chiar mai înalte ca turnul Sf. Ștefan din Baia Mare.

Și-apoi tulnicele nu mai sunau, ca-n alte primăveri, chemarea turmei la mulsoare ori a ciobanului la prânzarea cea mare. Ci strigau, boncăluiau numai semnele primejdiei și ale chemării la luptă. Poate vulturii așezați pe stâncile din preajma satului Mărișel se mai mirau că buciumanele aveau cu ele și arme:

sulițe, topoare, furci și, ici-colo, chiar câte o pușcă, din care trăsnea, arare, câte o flacăără, cu fum, cu flacăără și cu spaimă.

Printre buciumane se afla și Floarea, nepoata Pelagiei Roșiu din Mărișel, una din îndrăznețele și eroicele conducătoare ale femeilor din Apuseni, hotărâte să lupte împotriva dușmanilor revoluției. Era o fată nălțuță, bălaie, cu ochi mari, verzi, cu brațe vâjnoase, cu frunte naltă sub broboada cu flori roșii, cu opinci din piele de porc nepârilit, cu catrință neagră și cu cămașă de in **cu**

„Puișori” roșii. Avea faimă de cea mai meșteră buciumană sau tulnicăreasă din Mărișel:

grăia pe vrana tulnicului cum ar grăi cu propriile-i buze, când le sărută soarele de vară. De

aceea, lelea Pelagia o pusese strajă pe o stâncă naltă, cu tulnicul și sulița alături.

Căta în zare, zi și noapte, de nu se ivește vreo primejdie. Că prea se-nvrăjbiră slugile nemeșilor și vin cu arma asupra românilor care vor trai slobod, așa cum vor și au drept să aibă toate popoarele: și nemții și ungurii și sârbii și românii. „Dreptatea și libertatea-i pentru toate națiile la fel”, spunea Avram Iancu, ocârmuitorul revoluției române.

Lelea Pelagia a primit poruncă de la tribunul Nicolae Corcheș să străjuiască aici, iar ea a dat straja asta în seama celei mai bune și mai vrednice buci umane: Floarea, logodnica lui Todoruț al lui Jurcă.

Și iată că, în acea zi de 20 mai, când soarele se urcase de-o suliță sus, Floarea zări oaste pe drumul dinspre Huedin. Clipi des, îngrijorată și înspăimântată o țără. Puse tulnicul la gură și dădu semn: „Vin neprieteni, armați”. de pe stâncă de pe Someș, tot prin tulnic, lelea Pelagia întrebă: „Câți?” Floarea răspunse tot cu tulnicul: „Mulți”. Iar tulnicul

Pelagiei: „Numără-i...” Se chinui să numere; tare greu, că erau încă departe. Ei, dac-ar avea ochii vulturilor de pe stâncă... Așteptă un fârtac de ceas până neprietenii s-au mai apropiat, pas cu pas; prubului că într-un pâlc, erau cam o sută de honvezi, în strai roșu și albastru. Numără douăzeci și patru de pâlcuri: deci cam două mii patru sute... A, uite, încă două pâlcuri; deci două mii șase sute... cu semn din tulnic ceru Pelagiei să

trimită ștafetă, în graba mare, ca să spună mai larg ce observase în zarea de unde se ivise puhoi neprieten.

Peste o jumătate de ceas, lelea Pelagia însăși se urcă în țarc, la locul de strajă.

Gâfâia și puneă mâna streășină la frunte. Se încredință că acolo erau mulți dușmani și cuvântă:

— Floareo, pogori în vale și afli ce și cum. Câți sunt? Ce vor? Cine-i ocârmuiește?

Câte tunuri și câți cai au?... Alergi cu știrile peste munte, la tribunul Cocheș.

Până în amurg, Floarea a aflat că oștirea neprietenă număra trei mii de honvezi, că aveau cinci turnuri și că-i comanda Pal Vâsvari. Pe la miezul nopții, pe cărări numai de ea știute, printre stânci ponorâte și urmărită de strigarea huhurezilor, a ajuns la tabăra lui Nicolae Corcheș.

— Floarea, a zis tribunul, hai la Avram Iancu și spune-i tu însuși, ce-ai văzut și aflat.

Deși era zdrobită de oboseală, sări în sus de bucurie:

— Tribunule, să mă lași a-l vedea pre Iancu, craiul și mântuitorul nostru.

— Păi, tu ai să-i povestești ce-ai văzut la Mărișel. Numai să nu te fâstâcești.

— Am să mă țin bărbată, tribunule.

Mergând toată noaptea, în zori, tribunul

Corcheș și Floarea au ajuns la sălașul tancului.

De mult, de acum un an, fata din Mărișel auzise că Avram Iancu, „Craiul Munților” era

bărbat tânăr, îndrăzneț, hotărât, priceput, drept, brav și frumos. Auzise că-i moț de-al lor, școlitânsă, pe la Cluj, Sibiu, Tg. Mureș și Buda.

Auzise că iubește cu patimă norodul și libertatea. Auzise că a înfruntat pe nemeșii cei mari și chiar pe oamenii împăratului cel prea puternic de la Viena. Dar oricâte auzise, n-o făcuse să-și închipuie că putea fi cineva așa de bărbat și de frumos cum i se arăta Avram Iancu, în acea dimineață de primăvară. Era mult mai frumos ca Făt Frumos și mai aproape de inima ei, pentru că era aievea, în mintean alb cu sarad negru, cu căciula brumărie, cu zâmbet prietenesc, cald și cu ochi blânzi și pătrunzători, totodată. Ținea dreapta în chimiru-i lat și asculta spusa fetei din Mărișel, în grai stângaci și cu glas tremurat de multă emoție care-i frământa făptura toată. Când auzi numele comandantului honvezilor, Avram Iancu tresări, parcă, l-ar fi înțepat un junghier în inimă:

— Vâsvari? Pal Vâsvari?... Ce durere!

Îi puse apoi câteva întrebări despre lelea Pelagia și despre buciumaneele ei, apoi se sfătui cu tribunul Corcheș, se trase câteva minute în colibă și se ivi cu un pitac, în mâna dreaptă:

— Floareo-Florica mea, ție dragă ți-i libertatea?

— Dragă, Craiule-Crăiușorule?

— Și omenia?

— Și, Craiule-Crăiușorule?

— Și prietenia?

— Și, Craiule-Crăiușorule?

— Atunci să duci ăst pitac la maiorul

Vâsvari Pal. Că prieteni am fost, cândva, ca frații, întru gândul cel mare al revoluției, ca să dobândim dreptatea și libertatea. Și frânge-mi-se inima amu, când aud că vine cuarmaasupra-ne.

Cu scrisoarea lui Avram Iancu în straiță, j
a plecat Floarea în graba mare. Alerga pe cărări, în deal și-n vale, parca-ar fi avut aripi la opinci. Ar fi vrut tare mult să se abată și prin

Poiana Bradului să-l vadă pe Jurcă Todoruț, logodnicul ei. Dar s-a temut de-ntârziere. A

trecut pe la lelea Pelagia. i-a povestit ce
„Misie” are de la „Craiul Munților”. Și-a pogorât iar în valea Someșului, la tabăra lui
Vâsvari.

Ci intrând printre cătane, s-a făcut a nu băga seamă că râd de opincile-i grosolane și-i pândesc ochii verzi și gura ca floarea de mușcată. Ci a vorbit, răspicat:

— Vreau a grăi cu comandirul vostru, domnul Vâsvari. Duc pitac de la Avram Iancu, Craiul nost și prietenul dumnealui. O luă un honved și-o duse spre cortul comandanților.

Când ajunse în fața unui ofițer, hinvedul o înfățișă, în ungurește:

— Moața asta aduce, pentru domnul maior Vâsvari, un pitac de la Avram Iancu.

Ofițerul încruntă sprânceana, își răsuci mustața, apoi zâmbi:

— Ce? Tu nu știi, honvedule, că eu sunt
Vâsvari? Dă pitacul, moato!

Floarea scoase din straiță scrisoarea Iancului și, tremurând de bucurie, o sărută și o întinse, murmurând:

— E cartea sfântă a prieteniei, domnule ofițer...

Ofițerul honved a luat pitacul, l-a citit și a zis pentru sine, privind-o pe Floarea cum pleacă fruntea, șoptește „bună ziua” și pleacă.

„Nu! Vâsvari nu va ști că acel Iancu i-a scris scrisoarea de prietenie. S-ar putea să i se moaie inima, și... Noi vrem să-l nimicim nu să-l avem... prieten. Feciorul de iobag, iobag rămâne...”

Și, pe când Floarea se depărta, porunci unui subofițer, aflat în preajmă-i:

— Prinde și spânzură moața aia!

— Espioană...

După mai puțin de un ceas, trupul

Floarei atârna în ștreang, de-o cracă de fag, sus, pe colina de lângă tabăra lui Vâsvari, în drum de la Huedin la Mărișel. Când prietenul lui Avram Iancu, maiorul Vâsvari Pal a întrebat:

— De ce-ați spânzurat românca aceea?

Ofițerul honved i-a răspuns mânios:

— Am dovezi că ne spiona!

Văzând că Floarea nu se mai întoarce, lelea Pelagia Roșiu a trimis, în vale, alte două femei să culeagă știri. Ele au aflat-o pe

Floarea în ștreang, în legănarea vântului.

Vestea s-a zvonit în munți, ca un ecou de tulnic încărcat de durere. Ziceau moșii:

— A pierit și Floarea, cea mai meșteră

tulnicăreasă din Mărișel...

— A cincea oară Iancu nost trimite solie de pace, și-i răspund cu ștreang.

Dar cel mai îndurerat a fost Jurcă

Todoruț, logodnicul. Din ceasul acela s-a azvârlit în bătaie, cum se azvârle hultanul în prăpastie, după pradă.

Tulnicele buciumanelor din Mărișel au sunat iar a mare primejdie și-a îndemnat la luptă. Avram Iancu a trimis, în grabă, ajutoare la Mărișel, cinci sute de lăncieri, comandați de centurionul Andrei Roșiu.

Împreună cu oamenii lui Corcheș, a ocupat înălțimile. A rânduit bărbații și femeile pentru luptă: să nu-i lase pe neprieteni să ajungă la

Giurcuța de Sus, aproape de Mărgău, să-i împresoare pe moți și să-l prindă pe Avram Iancu, cu toți lăncerii și moții lui, cum voiau cei trei mii de honvezi, trimiși aici de nemeșime. Iar atunci când honvezii lui

Vâsvari au intrat în strâmtoarea munților, buciumanele din Mărișel au dat glas de tulnic. Și îndată asupra năvălitorilor s-a abătut o uriașă grindină de bolovani, stânci, lemne, butuci, doborându-i, strivindu-i, închizându-le calea. Iar lelea Pelagia de trei ori a pus fetele ei să sune din tulnice în trei văi strâmte, ca să atragă atacatorii în locuri tot mai primejdioase, să-i strivească sub pietre ori să-i ia prizonieri. Printre prinșii luați de ceata lui Jurcă Todoruț s-a aflat și honvedul care-o spânzurase pe Floarea. Și-a prins a se ruga să nu-l ucidă. Știa câteva vorbe românești și le rostea

pocit, de față fiind și lelea Pelagia:

— Euneamțdelaviena... Rog la tine nu pușca la mine...

— Dacă ești neamț din Viena, l-a întrebat Todoruț, cine te-a adus în munții noștri? Și de ce?

— Nu răspunzi? s-a mâniat lelea Pelagia.

Taci ca un fricos. Dar am văzut și ne-am încredințat că ai venit să ne jefuiești și să ne omori pe noi, bieți oameni. Uite, porți și la pălărie, cap de mort. Și cine are stemă ca asta-n frunte, vrednic este de moarte!

Mânuind lăncile și topoarele, puștile și chiar turnurile, moșii lui Avram Iancu au rărit simțitor rândurile adversarului. Peste opt sute cincizeci de morți au numărat românii la sfârșitul zilei de 6 iulie 1849, cea din urmă a bătăliei de la Mărișel. Printre cei căzuți a fost și comandantul Vâsvari Pal.

Vestea morții lui a dus-o la Avram Iancu însăși lelea Pelagia Roșiu, însoțită de Jurcă

Todoruț. Tribunalul revoluției române i-a ascultat, apoi cu luare aminte și cu lăcrimare în glas, a zis:

— Lele Pelagia și tu Todoruț, să știți că prieten bun mi-a fost Vâsvari și-am crezut că-i om de omenie. Dacă i s-a pus parcă perdea la ochi și ceață și otravă la inimă, c-a mers pe calea nemeșască și n-a văzut, n-a înțeles, n-a simțit că dreptatea și libertatea-i pentru toți. De cinci ori le-am trimis rugă lor, mai marilor maghiarimii, să scoată armele din munții și din Transilvania

noastră. Dară rugatu-m-am în pustie. Ci acum îl plâng și pe el, pe Vâsvari și pe mine... Ales că, în cea din urmă oară, i-am trimis sol un înger de fată, cu aripi la opinci și cu tulnicul păcii la gură...

Lelea Pelagia și Todoruț și-au pus genunchii la pământ, pentru sufletul Floarei.

Ci nici Vâsvari Pal n-a știut niciodată, că prietenul lui, Avram Iancu, i-a trimis sol o tulnicăreasă din Mărișel, cu ochii ca peruzeaua limpede; cu părul ca borangicul și cu pitac de înțelegere și pace. Poate dac-ar fi știut...

ÎNTÂLNIREA FRAȚILOR

ledăzuse sub baionetă străină revoluția de la 1848 din Moldova și Țara

Românească, iar fruntașii care-și spuneau acum „căuzași” se aflau în surghiun. Unii în apus: în Franța, în Italia, în Anglia. Alții prizonieri la Brusa, în Imperiul otoman. Mai rezista doar revoluția română din j

Transilvania, urcată în Munții Apuseni și rânduie de Avram Iancu și de tribunii lui.

Rezista ca o ultimă nădejde a dreptății, libertății și unității române în luptă cu tirania și nedreptatea.

Printre fruntașii aflați în surghiun, Nicolae Bălcescu, cel mai înflăcărat dintre toți, „căuzașii” și cel mai patriot dintre toți revoluționarii, suferea cumplit. Firea-i neastâmpărată, înflăcărată, curajul, încrederea lui mare că dreptatea și libertatea trebuie să triumfe, nu-i dădeau răgaz să stea și să se tânguie pe mormântul înfrângerii.

Cum s-a desprimăvărat, în aprilie 1849, a fugit de sub privegherea poliției otomane și-a intrat în Ungaria. Urmărea un țel măreț: să împace cele două revoluții vecine, singurele care mai supraviețuiau în Europa de atunci:

cea maghiară condusă de Lajos Kossuth și cea română ocârmuită de Avram Iancu, aflat într-un conflict fără altă noimă decât aceea că nemeșii unguri nu recunoșteau dreptatea și libertatea nației române. A alergat

Bălcescu după Kossuth, dintr-o parte în alta a Ungariei. A trecut printre trupele austriece.

A înfruntat oboseala și foamea. A urcat la

Avram Iancu în munți să se sfătuiască. Și-a stăruit, a stăruit și iar a stăruit pentru împăcare: să nu se verse sânge frățesc, sângele popoarelor revoluționare, ci să-și unească puterile împotriva trupelor reacțiunii habsburgice și țariste.

La începutul verii anului 1849, situația revoluției maghiare era disperată, tragică.

Armatele reacțiunii austriece și țariste o loveau din patru părți. Voia Bălcescu să unească lăncierii Iancului cu honvezii lui

Kossuth și să-i îndrepte, împotriva dușmanilor revoluției. Nădăjduia să izbândească. I

se părea că visul, marele lui vis de unire și frățietate revoluționară va izbândi. Deși era slab și durerea din piept îl seca la inimă, urca stâncile Apusenilor, cu bucurie. Îmbrăcat în suman moțesc. Purta în șerpar o scrisoare de la conducătorii unguri în care se spunea că Lajos Kossuth „dorește cu ardoare pacea și fericirea tuturor

locuitorilor din Ungaria”.

Cuvântul ar fi fost frumos, dacă fruntașii maghiari nu i-ar fi cerut lui Bălcescu să-i convingă pe români să depună armele, înainte de a-și fi dobândit cu-adevărat drepturile și libertatea. A mers Bălcescu în căruță, călare, pe jos. Biruia boala, foamea și osteneala. Râvna și nădejdea îl înaripau.

Nici pusta nu i s-a părut prea întinsă, nici căldura prea arzătoare, nici Tisa prea lată, nici Zarandul prea înalt. Nimic nu i-a încetinit pașii spre munții lui Avram Iancu. Gândea, fără să-i pese de zdruncenul drumului:

Știu că fratele Iancu are minte bună și inimă simțitoare; nu vrea ca aste două revoluții să se sfâșie între ele, spre bucuria tiranilor împărați de la apus și răsărit...”

De la poalele munților l-a însoțit mereu, ziua și noaptea, dimineața și seara, un cântec murmurat de bărbați, femei, copii, cu atâta stăruință încât l-a învățat el însuși:

„Astăzi, cu bucurie, românilor veniți, Pe Iancu în Câmpie cu toți îl însoțiți”...

Urcând, s-a încredințat că toți Munții

j J

Apuseni erau o tabără uriașă, unde zeci de mii de bărbați și femei își apărau libertatea.

Inima i s-a cutremurat de emoție și încredere văzând cum fetele buci umane chemau, cu glas de tulnic, ostașii la cină ori la luptă, când se ivește primejdia. A urcat pe plaiuri și în piscurile cu fruntea-n nouri. L-au întâmpinat, pretutindeni,

lăncierii lăncului ori ai tribunilor lui. Întâi îl priveau țintă, iscoditori. Pe urmă, când aflau că vine din partea fraților din Țară, îi urau noroc, sănătate și izbândă. L-au întâmpinat întâi câțiva din tribunii lui Avram Iancu; aceștia l-au întovărășit până la

Zarand. Aici, în 20 iulie 1849, s-au adunat toți capii revoluției din munți. Deși nu se văzuseră niciodată, Avram Iancu și Nicola

Bălcescu se cunoșteau de mult. Pe lângă Iancu luptau acum și mai mulți prieteni ai lui

Bălcescu, între care Andreescu și Dincă, luptători la Dealul Spirii, în București, se aflau de față. Alături, întâia oară acum, Bălcescu și Iancu. S-au măsurat câteva clipe lungi; clipe fulgerate de flacăra bucuriei și a durerii:

— Frate Iancule!

— Frate Nicule!

Și s-au îmbrățișat furtunos, lăcrămând împreună cu toți tribunii, deși erau oameni tari ca piatra, căliți în Mureșuri, Crișuri și

Someș, de suferințe și dureri.

Bălcescu, nalt, subțiratic, smead și slab ca un anahoret, oleacă gârbovit cu fața prelungă, trasă, cu părul lung, lins și moale, cu ochi mari negri, adânci, umezi de bunătate și dragoste, cu frunte înaltă, luminată de luceferii gândurilor.

Iancu ceva mai înalt, voinic, tânăr, drept, cu ochi albaștri, cu nas și gură frumoasă, bărbat în întreaga-i înfățișare. Din întâia clipă Bălcescu și-a dat seama că acest flăcău de douăzeci și cinci de ani este nu numai ocârmuitorul unei armate de

peste douăzeci de mii de țărani, ci însăși sufletul lor. Sufletul și gândul și inima unor oșteni desculți ori încălțați cu opinci nedubite, cu căciuli de miel pe cap, îmbrăcați cu sumane ori cojoace de oaie; țărani și ciobani, mineri și ciuberari preschimbați în ostași ca să-și apere libertatea și dreptatea națională. Se hodieau pe pământul gol, cu câte o piatră sub cap, acoperită cu căciula, luptau cu lănci făurite de ei înșiși; se hrăneau cu ce-și aduceau în traistă ori le cărau buciumentele, din sate, în desăgi, pe căluți mărunți, pietroși și blânzi. Oamenii lui Iancu i-au părut lui

Bălcescu nepoții lui Horea, toți parcă născuți cu lancea dreptății în mână. Gândea:

Fratele Iancu e aspru și blând, tăcut și elocvent, modest, nespus de modest și totuși nespus de falnic. E iubit cum n-a fost om pe-acest meleag de piatră. E «craicul»

acestor oameni tari ca stânca. Îl iubesc toți și cred în el ca-n soarele de pe cer și-l urmează, fără clintire, și la bine și la rău.

Puterea lui e foarte mare pentru că a abstfrbit în el toată vloga, tot spiritul, toată râvna și tot idealul de libertate al nației, din ist moment. S-a identificat cu interesele cele mari și sfinte ale poporului.

Da... Iancu-i unul din trei milioane de români transilvăneni. E la fel cu toți. Și crede nespus nu în el, ci în dreptatea cauzei și în oamenii pe care-i conduce. Și dacă toți oamenii lui se unesc cu oștenii lui Gheorghe

Magheru și cu moldovenii, facem o mândră

oaste română, vrednică a sta cu izbândă împotriva tuturor dușmanilor. Unirea, Unirea, frate Iancule, ea-i mântuirea noastră...” Au sfătuit cu toți tribunii: Moldovanu, Axente, Balint, Groza, Corcheș. Bălcescu le-a vorbit despre despotismul otoman și despre nevoia, marea nevoie de Unire a tuturor românilor, într-un singur stat:

— Stâncă de granit, ca Detunata, ca

Negoiul ori Ceahlăul în calea furtunilor. Asta va să fim noi, românii, ca să ne putem salva ființa națională, ca să putem trăi...

Moldovanu a cuvântat despre tirania habsburgilor și a nemeșilor și-a aderat la ideea Unirii române. Cuvintele cădeau pe cugetele celor din jur ca scânteile pe iasca uscată la para durerilor și a umilințelor, ca să ardă mocnit pân-o venit vântul cel prielnic.

Apoi Bălcescu a trecut la lucrul cel mai urgent, cu care se cuvenea a începe:

Împăcarea cu revoluționarii maghiari și unirea celor două revoluții, ca apoi, biruitori fiind, să treacă munții, să se înfrățească repede, cât mai repede, cu oștirea din Țara

Românească.

— Este astă împăcare și visul și dorința noastră, a grăit Iancu, molcom și apăsător. Și știm că ea ne poate ajuta să biruim și să ne unim, să ne înfrățim toți românii, în slobodă

I J

țară. De multe ori cercarăm a sta la sfat prietenesc cu cei de la Buda. Ci ei ne-au răspuns cu glonț și ștreang. Că ni i-au ucis, mișelește, pe

Butean și pe Dobra. N-am vrut și nu voim război!
Dară, no la Mihalt, contel

Eszterhâzy or măcelărit oameni români nevinovați. Noi suntem slujitorii libertății. Am făcut și iscălituri de pace cu ocârmuitorii unuguri. Dară nemeșii ori slugile lor, ne-au înșelat la Abrud, ca să ne prindă-n capcană.

Că de nu se afla fata unguroaică, Frkaș llonka, nici eu n-aș mai grăi acum, cu tine, aici, frate. Că pieream în ștreang, ca Floarea, solul meu, de-acum câteva zile, la fostul meu prieten Vasvâri. Ori ars aș fi fost, ca Abrudul nost, săracul. Așa înșelați și umiliți cum suntem, noi vrem totuși pacea. Scris-am și lui

Kossuth, acum două săptămâni, și iar i-am arătat că pe noi ne-au răsculat nerecunoașterea națiunii române, tiraniile și barbariile domnilor și minciuna celor care cred că libertatea-i numai pentru dânșii.

Kossuth a greși, rău, acum un an, când a zis că între noi sabia va hotărî. Firea a așezat pe unii unguri într-o patrie care-i, de la daci și de la romani, a noastră. Ci eu zic să trăim cu aceștia împreună, în tihnă; să asudăm cultivând țarina împreună. Și împreună să gustăm dulceața roadelor ei. Ci nu să mai fim noi sub stăpânirea nemeșilor ori a celor din pustă. Căci, frate Nicule, săturatu-ne-am să ne tot ceară nemeșii să dăm, să dăm, să dăm... Că ne-a secat și măduva în oase. Și rămas-am doar cu sufletul, fără p-ăsta nu-l dăm!

Asemenea mărturisire Avram Iancu o făcea cu-nlăcrimare-n gjas și cu durere abia înăbușită.

Tăcută toți, vreme-ndelungată.

Amurgea.

S-auzeau bățăile inimilor. Apoi, cântec de mierlă, într-un tufiș.

Și de-odată, de pe celălalt pisc, ca o trezire la luptă pentru sfânta dreptate și libertate:

„... Deșteaptă-te, române, din somnul cel de moarte, La care te-adânciră barbarii de tirani...”

Încurajat de înariparea cântecului, Bălcescu a mai stăruit încă. Și încă. Avea vorbă înflăcărată și gând curat, limpede precum cleștarul.

Iancu a tăcut, încruntat și trist ca stâncile Detunatei. Doar când stelele din

Calea Laptelui începură să sclipească a oftat din adâncuri:

— Nu pot! Fără recunoașterea națiunii, nu pot, frate Nicule! Nu pot! Libertatea-i una pântru toți! Pântru toți! Și nici cerul n-are dreptul a o știrbi.

Lui Bălcescu i se frângea inima. Știa gândul cel ascuns al nemeșilor care stăteau în jurul lui Kossuth și-i da dreptate lui Avram Iancu.

— Frate Iancule, tânjim amândoi după dreptate, după libertate și unitate națională.

Ci, iată, vin armatele reacțiunii asupra revoluției maghiare. Scrie lui Kossuth, mai scrie-i odată și acum, când i-i amară limba în gură, mai scrie-i odată că vrei prietenie și pace și că-i dorești izbândă. La ruga asta fierbinte, Avram Iancu s-a ridicat, s-a apropiat de masa unde avea hârtie, condei și călimară. S-a gândit câteva minute, apoi a scris nou răvaș lui Kossuth. Îi

vorbea tot despre drepturile nației române și despre recunoașterea libertății la care are dreptul, cum are dreptul la lumina soarelui. Încheia...

„Pentru a vă dovedi sentimentele mele frățești pe care le nutrim față de națiunea maghiară, am hotărât să rămânem neutri față de armata ungară, în timpul acestor lupte cu reacțiunea, neatacând-o, și apărându-ne numai în cazul că am fi atacați de ea.

Nădărdum că această neutralitate va fi respectată atât de onoratul guvern cât și de șefii armatei sale...”

— Asta-i tot ce-i pot oferi, în aceste împrejurări, frate Nicule.

După ce citi, Bălcescu îl îmbrățișă, cu putere și cu frățească dragoste:

— Mulțumesc, frate Iancule. Cuvintele tale de împăcare și prietenie vor lumina pe bolta astei furtuni revoluționare ca strălucirea curcubeului binevestitor...

Cu scrisoarea în șerpar, a pornit

Nicolae Bălcescu la vale, spre Cluj și apoi spre Debrețin, să-l afle pe Kossuth. Pe drum îl întovărășea cântarea moșilor, a românilor din toată Transilvania:

„Pe dealul Feleacului

Merge oaste Iancului...

Pușcă Iancu prin surcele, Fug domnii fără țipete;

Pușcă Iancu prin butuci, Fug nemeșii fără papuci;

Pușcă Iancu prin Halmagi, Fug domnii fără nădragi.

Dă Iancu cu tunurile, De răsună dealurile.

Până Iancu ce crăiește, Iobăgie nu mai este...

Pe dealul Feleacului

Mărg carele Iancului;

Nu mărg cum mărg carele, Strălucesc ca soarele..."

VOLINTIRUL" TRANSILVAN

— A înfățișat la cazarmă, într-un șir de „volintiri” veniți din Transilvania. Purta pe cap o pălăriuță rotundă, făgărășană. Era încins cu un chimir lat. Îmbrăca un cojocel scurt și încălța opinci groase. Pe umeri îi atârnav doi desagi vârgați, plini cu pită veche, tare și cu slană bine afumată; mai avea acolo și două cămăși de schimb, mirosind a levănțică. Și un fluier ciobănesc avea, frumos încrustat.

— Cum te cheamă, transilvăneanule? l-a întrebat căpitanul Porumbeanu, cunoscându-l că vine de dincolo de munți, să lupte alături de frații din România proclamată independentă, cu două săptămâni mai înainte, la 9 mai 1877.

— Pătru, a îngăimat feciorul, intimidat.

— Și mai cum?

Pătru al lui Pătru al lui Văsieș și-s de ani șapșpe...

Căpitanul a zâmbit și-a înscris în carnet numele voluntarului: „Văsieș P Pătru, ani

17”. Apoi l-a întrebat ce frați mai are acasă, ce-i fac părinții, cum a trecut munții, ceim s-a

furișat pe sub nasul grănicerilor chezarocrăiești, de-a ajuns aici cu bine, nevătămat.

— Cum de nu te-au prins, Văsieș Pătru?

— Păi, no, că eu cunosc munții ca ograda. Știu umbla ca mâța și ca jderu lesne mi-i a mătățara.

— Și de ce-ai venit, Pătrule, la noi?

— Cum de ce? Să mă bat pântru independence. Ori îi bai?

— Fii bine venit, dorobanț Văsieș Pătru!

Și-ți mulțumim că ne-ajută la ceasul cel greu și hotărâtor. Că dacă vom fi neatârnați mai ușor ne va fi să ne unim și cu Transilvania.

— No, îi musai. Că așa să ice și pe la noi:

de-o fi slobodă Tara” Mumă, fi-vom slobozi j”.

mintenaș și noi transilvănenii. Și ne-om uni.

Așa, în acea zi de 25 mai, compania de dorobanți a căpitanului Porumbeanu a primit și l-a echipat în uniformă nouă pe soldatu l

Văsieș Pătru, de locul lui din Avrig, satul lui i

Gheorghe Lazăr. În cele următoare, gradații l-au pus în rând cu alți voluntari și l-au ajutat să deprindă instrucția cu arma. A mers greu;

mai ales că tot „muștrul” trebuia făcut în mare grabă și în drum spre câmpul de luptă. De la început, Văsieș Pătru s-a dovedit neobișnuit de îndemânatic în urcușul dâmburilor, în cățărutul râpelor, în salturi peste șanțuri și apoi chiar ochirea țintelor cu arma. Nu era prea înalt, dar era voinic, vânjos și pietros ca oamenii crescuți în munte cu oile și cu nevoile. În popasuri, scotea

fluierul din raniță și cânta cu atâta foc jocuri și doine de la el din

Țara Făgărașului că săltau pietrele de sprinteneala jocului, ori tremura frunza copacilor de jale. A ajuns să-l cunoască toată compania și tot batalionul: „Văsieș Pătru, volintirul transilvan”. Fremăta în el un fel de neastâmpăr tineresc, o dorință de a săvârși faptă însemnată. Întreba mereu, nerăbdător:

— Când intrăm în bătaie?

La mijlocul lui iulie 1877, când compania lui Porumbeanu a trecut Dunărea, Văsieș a chiuuit de bucurie și a scris părinților:

„Aflați că-s bine sănătos și-am trecut în țară străină, să-l batem pe Osman-pașa care zice că-i ghenărar grozav și nebiruit. Dar zic că noi tot l-om bate...”

Mărșăluia de parcă avea aripi la picioare. Privea drapelul din fruntea batalionului și adesea șoptea, să-l audă vecinii:

— Acolo unde-i steagul e și țara, nu?

Au ajuns la Plevna în ultimele zile ale lunii iulie. Soarele fierbinte și văzduhul uscat pârjoleau miriștile și scorojeau porumbiștile.

Soldații, istoviți de marș și arși de sete, căutau răcoarea și apa ca pe niște semne ale izbăvirii. Și, în descoperirea fântânelor, a izvoarelor, Văsieș Pătru s-a dovedit mai iscusit ca mulți alții:

I

— Păi eu miros izvorul, ca un cerb.

Iar la 30 august, când s-a poruncit asaltul

redutelor de la Grivița, compania căpitanului Porumbeanu a fost rânduită în rezervă. Văsieș Pătru a stat trist și tăcut, proptit în armă, cum stăteau cei mai mulți dorobanți. Privea steagul verde otoman cum fâlfâia, departe, în creștetul redutei și parcă-l pălmuia cineva, crud, nemilos, cu fiecare fâlfâire. Îl ura. Ah, cât îl mai ura. Deși știa că-i doar o cârpă de mătase. Căta spre steagul român și mai mult îl ghicea, prin fum și ploaie de șrapnele, decât îl vedea aieva. Asculta glasul gornistului și simțea că îi îngheață inima de mânie, de ură. Dintr-odată gura i s-a descleștat și-o grăit răspicat, parc-ar fi gândit îndelung vorbele ce avea să apună:

— Când steagul nostru-o flutura acolo, sus, înseamnă c-am biruit, nu? Ce zici, **tu**

Toma Culae?

— Da, a răspuns dorobanțul Toma.

— Atunci, noi doi...

Dar n-a sfârșit, că s-a auzit glasul căpitanului și gornistul:

— La asalt, băieți! înainte!...

Au pornit toți în pas alergător cu mâinile încleștate pe puști, împungând cu baionetele și strigând, din răputeri:

— Uraaa!... Uraaa!...

Au ajuns în locul care, mai târziu, s-a numit „Valea Plângerii”. Au sărit peste trupurile celor morți sau răniți. Și erau mulți.

Aproape om lângă om. Și ce vaiete... Ce vâjâit de gloanțe... Dar Văsieș Pătru nu vedea decât steagul verde din creștetul redutei. Țintea într-

acolo, iar gloanțele îl ocoleau parc-ar fi fost vrăjit. Nu știe când a ajuns la parapetele redutei Grivița. A început să urce, sprinten ca jderul, fără scări și fără frânghii. Apoi, sus, sălta, din parapet în parapet, ca-ntre stâncile Făgărașului. Alerga după drapelul cu trei culori, purtat de-un portdrapel vânjos și sprinten cum nu se află.

Dar, dintr-o redută țâșni un bașbuzuc și înfipse baioneta în pânțele stegarului.

Văsieș Pătru îl văzu cum se clatină, scapă steagul din mâini și se prăbușește în șanț. Cu un salt spre stânga, Pătru a prins prăjina steagului. A răsucit-o, a înălțat-o în văzduh, și-a răcnit cu glas străin, detunător de tare:

— Uraaa!... Uraaa!...

Și, alăturând pușca de prăjina steagului, s-a săltat înainte, până lângă steagul otoman. Abia a avut când vedea cum trei dorobanți au smuls steagul cel verde din vârful redutei și l-au culcat la pământ. Într-o pornire nestăvilită Văsieș a izbit cu baioneta în doi bașbuzuci iviți în cale și-a înfipt steagul tricolor al regimentului de dorobanți în locul unde, până atunci, fâlfâise cel verde otoman.

Din urmă au roit alți mulți dorobanți. În jurul steagului s-au strâns zeci de baionete.

Bașbuzucii, copleșiți, începeau să se predea.

Reduta era cucerită.

O clipă, Văsieș Pătru a privit, cu mare mândrie, fluturarea steagului. Parcă nu era pânză de mătase, strălucitoare, în trei culori, ci însuși sufletul lui flutura mă bucurie și lumină. Dar, în clipa aceea, un glonte otoman l-a izbit în piept și l-

a doborât lângă prăjina drapelului.

Când s-a trezit, se afla într-un pat de spital. Pe pernă a găsit medalia. „Virtutea

Militară”.

Dacă mi-s viu, să trimit pitac acasă, a surâs el.

— Trimite, dorobanșule! Spune, ce să scriu? l-a întrebat o fată în halat alb și cu cruce roșie pe braț.

— Păi, zi așa: eu, Pătru al lui Pătru al lui

Văsieș, volintir în compania de dorobanși, scrie c-am primit rană prea grea la Grivița, dară nu m-am lăsat, până n-am înfipt steagul românesc în vârful redutei. Iar de se tămăduie rana, măntorc iar la bătaie. Ca să se știe. Gata! Săru-mâna și mă iscălesc

Văsieș Pătru, dorobanș la Grivița.

DORINȚA CĂLĂRAȘULUI MOHOR VASILE

Inențeles, toți ostașii din escadronul trei de călărași își îngrijeau caii, cu adevărată pasiune. Dar niciunul ca Mohor

Vasile. Oricât ar fi fost de ostenit, întâi Roibul:

să aibă hrană, să fie adăpat, să fie adăpostit, la umbră dacă-i soare, la loc uscat dacă plouă. Îl călăuzea o vorbă a lui taică-su, de acasă din Gârcina: „Vasilică, băiete, la răzbel, ca și-n vreme de pace, calul te scoate din necaz și de la moarte”.

Atunci, în 1877, când oastea română a trecut Dunărea și s-a apropiat de Plevna, aprovizionarea oștirii a devenit tot mai grea.

Și pentru soldați și pentru cai. Pesmeții și grăunțele s-au cam terminat. „Eu rabd, zicea

Mohor în sinea lui, dar Roibul, niciodată”. Și în clipele de răgaz, se strecura prin porumbiștile bulgărești, mai ales în cele aflate sub bătaia tunurilor din redutele

Plevnei, dezghioca știuleții, umplea traista de grăunțe, apoi se târa pe brânci spre escadron și-o puneă în capul calului:

— Hrănește-te, Roibule, că nu se știe ce vremuri grele vin și câte-avem de răbdat.

Îl pipăia, mângâios, cu palmele lui late, pe crupă și pe spate. Scotea țesala și peria din coburi și-l țesela, lună, ca la paradă.

— Ce-i, Mohoare, îl faci mire? râdeau unii ostași.

— Când era pace, l-am îngrijit, știți, mai mult așa ca să mă fălesc că-s roșior fercheș, pe cal frumos. Pot să nu-l îngrijesc acum, când trebuie să mă poarte-n luptă?

Și râdea, mult, cu dinții lui albi, puternici, de flăcău tânăr, hrănit, din septembrie până-n aprilie, cu mere domnești din Gârcina. Își da chipiul roșu pe ceafă, trăgea aer mult în piept și încăleca, dintr-un salt. Zbura Roibul până la fântâna despre satul Susurla și bea apă proaspătă. Când galopa, Mohor uita că se află printre dealurile Bulgariei. Uita că-i în război cu osmanlâii. I se părea că aleargă prin poienele din preajma satului, iar calul îl purta spre casa

Ancuței lui Melian, fata nălțuță, cu ochi verzi și păr galben, cu surâs cald și oleacă trist, ca

asfințitul de august în munții Stânișoarei. Se gândește așa de des la dânsa și de multe ori își destăinuie gândul în fața ostașilor din escadron. Și pentru că nu-i niciunul care să nu aibă o Ancuță acasă, toți vorbesc de a lui

Mohor Vasile ca și când ar cunoaște-o.

În cantonamentul de la Calafat, în primăvara ăstui an 1877, căpitanul le-a povestit că într-o vreme, tare de mult, când domnea

Mihai Viteazul, într-o bătălie, la Călugăreni, un român a capturat chiar steagul cel mare și verde al lui Mahomed profetul. Steag scump din mătase cu fir de aur.

„Domn căpitan, a întrebat atunci Mohor, turcii de azi mai au asemenea steaguri verzi?”

„Au, Mohor! Dar de ce-ntrebi?” „Așa ca să știu”.

„Nu cumva, vrei să smulgi și tu unul? a întrebat sergentul rezervist Andone Mihai, poreclit Tătucu, pentru că era cel mai vârstnic, deșcă veche, cu trei copii acasă, iar aici își lăsase barba să-i crească, neagră și deasă, răsfirată-n vânt. Își dădăcea soldații cu sfaturi prin îi înțepa cu vorbe de duh și de șagă. Dar călăreții aflați în jur au râs: „Să-l smulgi și să faci din el basma Ancuței?” „Păi, chiar că nu i-ar sta rău, tătucule! a suguit

Mohor. Că are ochii verzi...” Pentru toți călărașii din escadronul trei vorba asta a trecut ca o snoavă întâmplătoare. S-a uitat.

Numai în cugetul lui Mohor Vasile s-a înfipt adânc: Basma de mătase verde. I se cuvine și i se sede... Ce-ar mai căsca ochii gărcinencele...”

Dar iată că în amiază dă august, călărașul Mohor n-a apucat să ajungă în tihnă cu Roibul său la escadron: artileria otomană a început să tragă vrăjmașă. Toca, ghiulea după ghiulea, în adăposturile infanteriei. Lungea tirul, căutând pe teren, parcă printr-un fel de dibuire cu degete de foc, bateriile românești sau rusești.

— La adăpost, Mohoare, strigă sergentul Andone. N-auzi cum grohăie pourceaua lui

Osman pașa deasupra noastră?... Și după ce văzu explozia, în porumbiștea din stânga, întări: „Ce pourcea? Scroafă sadea! la-n priviți ce de godaci și godăcei împrășcă în jur, vai de mămucuta mea! Vâlvătaie și foc până-n cer!”

Înțelegând că după bombardament urmează un atac otoman, căpitanul a ordonat

„Gata la luptă”. Călărașii s-au rânduie repede la pieptul cailor. Au strâns sulile în pumni.

Le-au înălțat și aliniat, ca o pădure de țepi, împodobite cu stegulețe roșii, crestate-n coadă de rândunică, pâlâitoare în vânt.

— Au chef de nuntă azi osmanlâii, râde

Tătucu, dacă ne trimit atâtea scroafe ca vorniceii.

— Păi, să răspundem poftirii, țin hangul

Mohor, șuguind ca să-și întărească inima.

N-a trecut niciun sfert de ceas de la începutul bombardamentului și, dinspre redutele Opanezului, bașbuzucii au și țâșnit, năvalnic, la atac, răcnind: „Alah îl alah!” din latura stângă, gorniștii români, din cea dreaptă, trâmbițașii ruși au dat glas înalt, cutremurând văzduhul, săgetând

inimile și înfiorând până-n străfunduri, cugetele ostașilor. Caii fremătau, tropoteau, nechezau. La semnul căpitanului, călărașii au săltat în șa. S-au făcut una cu caii. O singură viață, un singur țel. Până și inimile și răsuflările clocoteau în același tact, biciuit de-un păgân neastâmpăr. La alt semnal, au pornit, vijelie. S-au izbit în bașbuzucime și-au trecut prin ea ca plugul prin bălării. Mohor n-a apucat să ia în vârf de suliță decât două fesuri ismailitene: purtătorii lor ridicaseră mâinile în sus, tremurând, și nu s-a îndurat să-i mai străpungă. De altfel, nici n-aveau vreme de asta. Gonea după un steag verde, mare, învăluit și înălțat, cu toată puterea, de un bașbuzuc înalt, voinic, în strai roșu ca focul și cu glas gros, răgușit de mult urlat:

— Alah îl alah!...”

— Mohor, uite basmaua Ancuței! A râs

Tătucu, împungând cu sulița un turc ce-i sta cu flinta în cale; își flutura barba-n vânt și râdea: Mătase verde, Mohoare...

Mai aveau două-trei salturi până la steag. Mohor și Andone se și pregăteau să-l înșface, cu stânga, și să treacă înainte, fără a știrbi rândurile escadronului. Dar, în clipa aceea, un glonț l-a lovit pe sergentul Andone în coastă. A scăpat sulița și s-a plecat pe coama calului. Sub puterea frâului, strâns brusc și fără voie, Roibul lui Mohor s-a poticnit, gata să se răstoarne. A găsit, totuși atâta vlagă-n el cât i-a trebuit ca să se salte ca un arc și să se țină pe picioare. Dar, în secunda aceea, din dreapta, a țâșnit un cazac pe cal murg. a smuls

steagul cu stânga, iar cu dreapta a înfipt sabia-n trupul stegarului otoman, prăbușindu-l. Și, sărind mai avan ca un zmeu, a intrat în pâlcul cazac, chiuind strașnic și rotind captura, ca o flacăra verde pe o comoară amețitor de mare.

Călărașul Mohor Vasile s-a răsucit după Tătucu să-l ajute. L-a văzut că se ținea încă în șa, că-i flutura barba în vânt și s-a bucurat. Parcă uitase c-a vrut să captureze un steag. A asaltat, înainte, în goană, fără gând, până când osmanlâii au intrat iar în redutele Opanezului. Lăsau câmpul de bătaie semănat cu morți, cu răniți, cu geamăt și vaier. Lăsau văzduhul vânzolit de luptă, mirosind a praf de pușcă, a sânge și a moarte. La sfârșitul luptei, când se răsuceau spre adăpost, sergentul Andone Mihai și-a răzimat fruntea pe coama calului și a suspinat, frânt de durere:

— Vasile, nu-i șagă... mă prăbușesc...

Mohor l-a prins și l-a tras în șaua lui. Un alt călăraș i-a luat calul de dârlog. În vremea asta, tot escadronul a dat roată înapoi spre

Susurlu. A adunat prizonierii otomani și-a făcut loc brancardierilor să ridice răniții. Un

sanitar a extras, în grabă, glonțul din coasta sergentului Andone.

— Tătucule, ai pierdut sânge, dar încolo ești bine!

Bucuros că-i scapă sergentul cu viață, Mohor a sărit să ajute brancardierii la adunarea tuturor răniților.»

Ziua sfârșea cu victoria românilor. Toți se bucurau, afară de Mohor Vasile; el nu izbutise să captureze un steag otoman. Dar lăsându-se împreună cu un sanitar în vale spre Susurlu, unde luptaseră rușii, a dat peste o casă singuratică.

— Să adăpostim și aici răniții, a propus Mohor.

Sanitarul i-a împărtășit repede propunerea.

Dar iată că în șură, descoperi un bătrân bulgar, leșinat, avea mâinile vârate în despicătura unui butuc și strânse până la strivire.

Cu greu l-au scos din strânsoare și l-au trezit la viață. Știa oleacă românește. A povestit că, de mult, bașbuzucii îi poară sâmbetele și acum l-au căzuit și l-au lăsat să piară în chinuri.

— Am doi feciori. Unul vine la voi, să se bată cu bașbuzucii... volintir.

În adevăr, a doua zi, la escadronul trei s-a prezentat un flăcău voinic, cu un cal murg de căpăstru. Rupea două vorbe românește:

— Euâudor, volintir...

Mohor l-a înfățișat căpitanului și a povestit cum s-au învoit cu bătrânul bulgar scos din butuc. Căpitanul și-a răsucit mustața și a ordonat să fie echipat cu tunica și chipiul unui călăraș căzut în luptă, să-i dea suliță și sabie. Era tare mândru flăcăul și negrait de bucuros că-i călăraș și luptă cu osmanlâii.

— Mohor, îl înveți instrucția de luptă! a ordonat căpitanul.

Și trei zile, voluntarul Tudor a desprins tot ce-

i mai de seamă în lupta de-a călare, cu spada și cu sulița. Dar mult s-a mirat Mohor în sinea lui, când a aflat că și Tudor își pusese în gând să captureze un steag turcesc „să facă din el basma pentru logodnică.

A cincea zi sergentul Andone Mihai a putut ieși din cortul răniților. Era oleacă mai slab și mai palid, iar barba-i crescuse și mai mare. Încă nu putea urca în șa, dar își îngrijea singur calul și sta în mijlocul soldaților, cu șaga și veselia lui, întăritoare ca un balsam.

— Asta popă, nu sergent! A râs Tudor, când i-a văzut barba.

— Ba-i Tătucu, l-au încredințat călărașii.

— Asta popă! Se îndărătnicea bulgarul.

Și - ca să-și dovedească spusa - a doua zi a și venit cu un potcap și un patrafir, împodobiindu-l pe Tătucu de-a mai mare dragul.

Alte cinci zile a fost liniște în fața

Opanezului. Soarele de august făcea ca porumbiștile să îngălbenească văzând cu ochii. Dinspre Grivița treceau convoaie de prizonieri turci. Se târau schiopătând, frânți de oboseală și de sete. Trei, și-apoi alți patru, slăbiți, istoviți, au rămas în urma sentinelor escadronului de călărași, să se mai înzdrăvenească. Unul privea cu ură amară.

Altul gemea. Doi, cu buzele arse, cereau ceva în graiul lor neînțeles și făceau semne spre gură.

— Apă, a tălmăcit Tudor. Apă vrea...

— N-am ordin să le dau! L-a oprit sentinela pe Mohor, care s-a și repezit cu o gamelă plină spre

prizonieri. Inamici!

Călărașii s-au uitat unul la altul, surprinși:

— Mda... Așa-i.

— Sunt, totuși, oameni, a murmurat
Mohor, nemulțumit.

S-a iscat oleacă de gâlceavă. Unii țineau
partea lui Mohor, alții partea sentinelei.

— Îl pedepsește domn căpitan, dacă...

Deodată, în mijlocul disputei, s-a ivit

Tătucu: cu potcap cu patrafir atârnat în față
și cu o gamelă plină cu apă în mâna stângă:

— Mohor, zi-i o cântare popească!

Și-a prins să mormăie el însuși: Așa văă-a
trebuie, da-a-acă nu va-a-ați sătu-urat de stăpă-
nit lululu-mea. Acum sunteeeți prizonieeerii!

— Aaamin, aaamin, păcătoșilor...

Îi ocărau, dar le întindeau gamelele cu apă și-
i atingeau în creștet cu un spic de porumb.
Prizonierii sorbeau, lacomi și mirați, totodată.

— Ce-i cu voi? A strigat căpitanul, apropiindu-
se sunând apăsat din pinteni, semn că era furios.
Călărași sunteți voi ori țârcovnici? Ce faceți acolo?

— Ce să facem, domn căpitan, a cutezat

Mohor. Îi botezăm pe-ăști slujitori ai lui

Osman pașa. Că prea s-au păgânit...

La vorba aceasta, călărașii au hohotit de râs.

— Mohor, numai de pozne te ții! nu și-a mai
putut stăpâni râsul nici căpitanul.

Dar n-apucă să potolească setea tuturor
prizonierilor că trompetistul a și dat glas de
alarmă.

Dinspre cătunul Cneaja, venea un mare convoi de hoarde încărcate cu hrană și muniții, străjuit de două escadroane de spahii. Cătau să se strecoare, în grabă și prin surprindere, prin valea Vidului, de dincolo de

Susurlu, și să intre nevătămate în întăriturile Plevnei, să mai întărească rezistența lui

Osman pașa. Nimeni nu știa cum și de unde au apărut.

Cât ai bate din palme, călărașii români, însulițați, se aflau pe cai și galopau, nebunește, spre convoiul otoman. Ordinul suna: „Izbim spahii din flanc, înainte de a intra în zona bătută de artileria din redutele

Opanezului!”

Mohor gonia în dreapta lui Andone, care, în graba alarmei, uitase să lepede potcapul și să-și pună chipiul de călăraș. La rându-i, în dreapta, îl avea pe Tudor. Și galopau vijelios.

Ca să îngăduie convoiului de harabale să se strecoare înainte, spre redute, spahii au făcut un ocol, răsucind în juru-le un rotocol de colb, și s-au năpustit spre escadronul călărașilor. Harța și bătaia a durat câteva minute. Spircuindu-i din sulii și săbii, românii se dovedesc mai tari. Dar, din spate țâșnesc, neașteptat, alt pâlț de spahii.

Cel din frunte flutură un steag mare verde, cu semilună de aur. Și urlă cumplit făcând să clocotească cuprinsul tot:

— Alah îl alah! Alah îl alah!

— Stegarul... șoptiră, odată, și Tătucu și

Mohor și Tudor, fără să se audă unul pe altul.

Și tustrei au impresia că pe jumătate din cerul

Plevnei tremură steagul verde cu semiluna de aur la mijloc.

Parcă le-ar fi înțeles gândul, caii cabrează tustrei deodată și fac față spre noul dușman. Mohor nu vede nici spahii, nici caii, nici sulițele, nici iataganele. Vede doar steagul... Nu mă las până nu...

La fel gândește și Andone și Tudor.

Izbirea-i cumplită. Sulițele se rup. Călăreții trag săbiile. Un spahiu înfinge sulița în calul

Tătucului, prăbușindu-l într-o parte.

Altul, urlând sălbatic, retează, c-o lovitură de iatagan, capul lui Tudor, iar calul îl mai poartă așa, câțeva vreme, fără cap, scoțându-l într-o latură a câmpului de bătaie.

Cu toată izbirea năucitoare, totuși, escadronul roman se ține bine. Luptă încruntat și mut. Doar din când în când nechează caii, pocnesc puștile, iar căpitanul strigă porunci, călăuzind și apărând parcă pe fiecare călăraș. Mohor nu se miră când îi aude ordinul:

— Mohor, steagul!

Nu se miră pentru că acesta era și singurul lui gând.

Împins de vijelia asta zăludă, ajunge fără să știe cum, lângă steag. L-a purtat

Roibul singur. Simte doar că are putere de uriaș și că trebuie să aibă în mână, cât mai repede, prăjina steagului. Calul spahiului se izbește de pieptul calului lui Mohor, icnind și

nechezând înspumat. Steagul se clatină și se înclină într-o parte. Stegarul dă să se apere cu iataganul, dar se descumpănește și mai rău. Răsucindu-se ca un gânj, Mohor înșfacă steagul și hărtănește văzduhul cu spada, în bucăți dese, ca nu cumva să se mă apropie stegarul de dânsul și de steag. Din urmă, aude atunci, ca o explozie a marii bucurii, uralele călărașilor:

— Uraaa!... Uraaa!...

Cu o putere și un calm pe care nici el nu și le bănuia, Mohor răsucesce mătasea steagului în jurul prăjinei și cât mai durează bătălia din acea zi de 5 septembrie 1877 în preajma satului Cneaja, îl ține ca pe-o suliță să nu-l mai vadă osmalâii.

Cucerirea steagului a înflăcărat mândria întregului escadron de călărași. Cu toate că era a doua oară destul de greu rănit

Tătucu tot mai suguieste:

— Steag cât un ogor verde. Îmbrobodeșt cu el, Mohoare, fetele din trei sate!

— Nu, Tătucule, ți-l dau ție. Suferi mă mult decâtmine.

— S-ar cuveni să-l dăm lui Tudor; dar el... surâde Tătucu amar, strângând pumn să mai domolească durerea.

— Cum? Și el? se miră căpitanul aflând povestea călărașilor.

— Da. Și logodnica lui are tot ochi verz întărește Mohor.

Atunci... vorbește, cu solemnităte sergentul Andone, să-l ducă domn căpitan la brigadă. Să-l ia țara, în stăpânire. După câte a îndurat ea de-a

lungul veacurilor, merită măcar atâta răsplată.

Pe chipul lui Mohor trece o umbră de mâhnire. Dar repede se înseninează:

— Chiar așa, Tătucule: să-l ducă domn
căpitan la brigadă, pentru România. Apoi să-
mi adăp Roibul. Că dac-ajung iar în țară sănătos,
cumpăr eu pentru Ancuța, din

Craiova, o basma adevărată, mai acătări și
brodată gata.

COZIA, ZIDIREA DE LA ÎNGEMĂNAREA MUNȚILOR ȘI A INIMILOR ROMÂNEȘTI

unt unele momente care se identifică, din
ceasul izvodirii și până azi, cu viața și cu istoria
poporului.

Printre acestea se numără și mănăstirea
Cozia. De aproape șase sute de ani, fără astâmpăr,
curge vremea, de când Cozia stă neclintită, acolo,
unde stâncile munților tari și semeți strâng apele
furioase ale

Oltului, silindu-le să geamă-n bulboane și să
tune-n cascade. De aproape șase sute de ani
mănăstirea Cozia străjuiește capătul de miazăzi al
pasului Oltului, învelită între ziduri de cetate, așa
cum a zidit-o, în 1388, Mircea

Bătrânul.

Stă ca un prag de bună, gospodărească,
odihnitoare casă și popas în drumul ce Jeagă
Transilvania de Țara Românească, Sibiul de
Râmnicul Vâlcea.

Stă ca o trainică zidire acolo, pe malul
bătrânului Olt, la îngemănarea munților și a

inimilor românești.

În umbra zidurilor ei, cu mare iscusință înălțate și împodobite cu rozete și chenare frunze de piatră, se află două scumpe lui Mircea călugărița inimoasa poporului roman:

cel Bătrân și cel al

Teofana, frumoasă, mamă a lui Mihai din flori și morminte mormântul

Teodorei, mândă și

Viteazul.

A fost, în evul mediu, mănăstirea Cozia una din cele mai importante vetre ale culturii românești.

Avea moșii și sate. Încasa vama mărfurilor „turcești și ungurești”, trecute pe valea Oltului spre Sibiu sau de la Sibiu.

Avea prisăci prin poienile Coziei și turme de oi prin munții Făgărașului.

Avea moșii bune, multe bălți de pește și râuri cu mori, din al căror măciniș luau bogat uium.

Era așa de bogată încât, în 1601, când

Mihai Viteazul se străduia să-și reia stăpânirea celor trei țări române, Cozia îl împrumuta cu 22.000 de aspri și cu „plumbu foarte mult”, pentru tocmirea oștirii și pentru făcut bombe.

De asemenea, schituri și mănăstiri mai mici, cum erau cele de la Turnul, Stănișoara, Scăueni, Cotmeana, Seaca, Fefeleşoiu, cu toate averile lor, se aflau sub ascultarea egumenului de la Cozia. Toate astea lămuresc frumusețea zugrăvelii,

scumpătatea unor podoabe și mai cu seamă mulțimea zugravilor și a copiștilor, a dascălilor și a cărturarilor aflați la Cozia sau porniți de la Cozia să împodobească și alte lăcașuri de cultură ale țării, să deschidă școli și să dăascălească în multe unghere de țară.

Pe aici, pe sub zidurile tari ale mănăstirii Cozia, au trecut, veacuri, negustori transilvani și munteni, cu caravanele lor de căruțe până-n vârf încărcate cu mărfuri, să le vândă în porturile de la Dunăre, la Turnu sau la Giurgiu, sau înapoi spre piețele

Sibiului și mai departe la Alba Iulia sau Cluj.

Pe aici, pe la Cozia, s-a repezit și Vlad Țepeș să pedepsească niște denigratori din

Transilvania. Pe aici au drumuit toți domnii care au stăpânit Amlașul, Vurpărul sau Țara

Făgărașului, să-și vadă țara, în întregime, și s-o călăuzească precum se cuvine.

Pe sub zidurile Coziei au trecut oștile craiovene și mehedintene, ocârmuite de frații Buzești și de Udrea Băleanu. S-au întâlnit la Tâlmaci, în acel, de pomină octombrie 1599, cu oștirea lui Mihai vodă

Viteazul. Au câștigat bătălia cea mare de la

Șelimbărși au intrat, triumfale, în Alba Iulia.

Tot aici, la Cozia, s-au întâlnit în 8 noiembrie 1602, muma lui Mihai Viteazul cu doamna Stanca. Și-au amintit de faptele mari de odinioară, când feciorul și soțul lor iscălea cu vârf de spadă ca domn al celor trei țări române. Și-au jeluie durerile, strașnicele dureri că, prin cumplită

mișelie, a pierit, pe

Câmpia Turdei, om vrednic și neobișnuit ca acela. Și-au spus atunci cuvinte de amarnică mânie și durere.

Stanca a plecat, apoi, spre casele ei din

Oltenia și a pierit în anul următor.

Teodora, devenită maica Teofana, a rămas în chinovia Coziei „de plângere și de suspine ziua și noaptea”, până ce, limpezindu-și sufletul prin căință, a adormit în liniștea cea veșnică, în 1605. Pe lespedea de mormânt se află săpată în slovă de jale: „a răposat roaba lui Dumnezeu călugărița

Teofana muma răposatului voievod și fie-sa doamna Florica și fiu-său Nicolae vodă au nevoit și au scris...”

În tot cel de-al XVII-lea veac și mai cu seamă în vremea lui Matei Basarab, Cozia a strălucit ca lăcaș de cultură.

Dar, iată, în 1717, când austriecii au ocupat Oltenia, generalii lor au făcut din străvechea mănăstire o cetate militară, aici, la intrarea în pasul Oltului.

Și așa, câțiva ani, Cozia a fost cetate pentru trupele austriece, trupe de ocupație străină.

În 1821, Tudor Vladimirescu a întărit

Cozia a „umplut-o cu zăhărele și cu panduri”, adică hrană și oșteni. Eroul revoluției populare credea că, sub zidurile înălțate de

Mircea Bătrânul, „mă pot ține doi sau trei ani luptând pentru drepturile țării până le voi căpăta”. Dar nu și-a putut împlini gândul, din pricina trădării: l-au ucis, mișelește, conducătorii eteriști.

Înfrânți de turci, acei eteriști au încercat să reziste în Cozia. În timpul luptei însă, turcii au incendiat mănăstirea. Și multă vreme zidirea cea mai puternică din țară a stat prăbușită în mare risipă și uitare. Așa era și în 1842 când vizitând-o, poetul Gr. Alexandrescu s-a inspirat și a scris „Umbra lui Mircea la Cozia”.

După 1848 a stat stareț aici, scurtă vreme, revoluționarul Popa Șapcă. A

Încercat să facă unele reparații. N-a izbutit mare lucru: l-au răpus intrigile fostului stareț, care era grec și ale altora, care nu-l puteau ierta că, la 9 iunie 1848, la Islaz, binecuvântase revoluția.

În vremea lui Carol I, această inimă a istoriei și capodoperă a arhitecturii medievale românești a fost transformată în penitenciar. Dar nici asta n-a fost starea cea mai umilă și mai de plâns. În timpul primului război mondial, în 1917, cotropitorii germani au transformat-o în grajd. Copitele cailor au șters complet inscripția de pe mormântul lui i

Mircea cel Bătrân. Ocupanții au prins în ziduri belciuge pentru legat caii la conovăț. O

anchetă din 1919 constata că „încă se mai văd urme de bălegarân biserică”.

Restaurată între cele două războaie mondiale, la Cozia s-au făcut în anii 1958

1962 ample lucrări de consolidare și restaurare, operă, de întinerire, ca să mai poată înfrunta multe veacuri și de aici încolo.

Dar oricâte nenorociri și năpăști s-au abătut

asupra-i, mândra zidire de la Cozia a stat, cu fruntea în azur, ca și stâncile munților din jur. Pe zidurile ei se păstrează chipul de cavaler al celui care l-a biruit la Rovine pe

Baiazid Ilderim. Se păstrează curat, demn și hotărât, ca un simbol al independenței și suveranității naționale.

— i

Dumitru Almaș (1908 - 1995)

Istoricul, profesorul și scriitorul Dumitru Almaș s-a născut în Negrești-Neamț.

A absolvit liceul „Petru Rareș” din orașul Piatra Neamț și Facultatea de Litere și Filosofie din București, cu specialitatea istorie-geografie.

Student al profesorului Nicolae Iorga, devine el însuși conferențiar și apoi profesor al

Facultății de Istorie din București, Catedra de Istorie universală modernă.

Prelegerile profesorului, audiate cu mare interes de studenți, erau caracterizate prin claritatea ideilor, prin analiza complexă a fenomenelor istorice, prin talentul pasiunea și forța cu care le expunea.

A publicat numeroase studii de istorie universală „Căderea Bastiliei” (1959), „Nord contra Sud” (1965), studiile „Metternich”, „Ioannis Capodistriasis” și „Otto Bismarck” apărute în

„Colecția Diplomați Iluștri” (1971), „Voltaire istoric” (1994) ca și studii de istoria românilor:

„Petru Voievod Rareș”, „Eroi au fost, eroi sunt încă... Evocări și portrete istorice”, „Decebal, eroul strămoșilor, strămoșul eroilor”, „Nicolae

Bălcescu-democrat revoluționar” etc.

Dumitru Almaș a fost unul dintre inițiatorii revistei Magazin Istoric (redactor șef în perioada 1967 - 1969 și apoi membru în colegiul de redacție), revistă apreciată de marele public pentru informația bogată și ținuta științifică deosebită.

Activitatea profesorului Dumitru Almaș în domeniul istoriei a fost dublată de aceea în domeniul literar.

Debutul în 1939 cu romanul în două volume „Miron Costin”, urmat de publicarea altor romane: „Neculai Milescu Spătarul” (Premiul de Stat, 1954), „Un om în furtună” (1973), „Comoara Brâncovenilor” (1976), „Inorogul cel isteț” (1981), „Necunoscuta de la Sucevița”.

(1982), „Oana” (1986) îl definesc ca pe unul dintre cei mai talentați autori români de biografii și

I romane istorice.

Personajele vii, bine conturate, întâmplările prezentate în complexitatea lor, limbajul arhaic, puterea și frumusețea evocării au făcut ca aceste romane să fie bine primite de critica literară.

Nu în ultimul rând, scriitorul s-a aplecat cu afecțiune și generozitate asupra copiilor și tinerilor cărora le-a dedicat frumoase pagini de istorie și legendă: „Vânătoarea lui Dragoș”, „Fata de la Cozia”, „Arcașul Măriei Sale”, „Doi strămoși iluștri-Decebal și Traian”, „Român

Grue Grozovanul”, „Povestiri istorice pentru copii și tineret”.

CUPRINS

Scurtă lămurire: 3

Povestea „Gânditorului” 4

Dromiehetze și Lisimah 6

Decebal, eroul strămoșilor, strămoșul eroilor
noștri 8

Cea mai frumoasă femeie de pe Columna
Traiană 11

Gelu Românul 13

„Ursul” și-a apărat bărbătește „bârlogul”, 15

„Dragoș, mândru ca un soare” 18

Legenda mănăstirii Putna 21

Doamna Maria-Oltea apără Cetatea
Neamțului 24

Voievodul și înțeleptul 27

Radu vodă cel Viteaz 30

Visul lui Petru Rareș 33

Sus, la Ciceu, în cetate 36

Ion vodă și pana cronicarului 40

Mihai vodă Viteazul, faptă și simbol 43

O tragică spaimă, cu urmări ceva mai
norocoase 47

Un domn sărac și bun 50

Chipul lui Horea 53

Ana Ipătescu 56

Buciumanele din Mărișel 58

Întâlnirea fraților 63

„Volintirul” transilvan 67

Dorința călărașului Mohor Vasile 70

Cozia, zidirea de la îngemănarea munților și a
inimilor românești 76